Univerzitetska biblioteka
"Svetozar Marković"
Beograd
Bulevar Crvene Armije 71
fah 349

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 43 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 7 DECEMBRA 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

UOČI TRIDESETOGODIŠNJICE SMRTI

SAVREMENOST IVANA CANKARA

Jedanaestog decembra navršava se trideset godina od smrti velikog slovenačkog i jugoslovenskog književnika Ivana Cankara, koji je, prvi od književnika naroda Jugoslavije, svoje stvaralaštvo potpuno i svesno vezao s radničkom klasom, a umirući 1918, u doba nestvarnog rešavanja nacionalnog pitanja u prvoj jugoslovenskoj državi, predviđao federativnu republiku ravnopravnih naroda i doslednu borbu do potpunog socijalnog i političkog oslobođenja koje tek znači i kulturnu slobodu. Za trideset proteklih godina nešto od velikog dela Cankara, sakupljenih u tridesetak knjiga, izgubilo je od svoje vrednosti, ali čitav lik ovog pesnika-borca, koji je imao i kolebanja i izuzetno jasnih saznanja, u ovom vremenskom razmaku još je porastao. Prve njegove knjige spaljivao je biskup Jeglič na lomačama u Ljubljani. U ratu od 1941 do 1945 klerikalci, koje je Cankar vanredno vidovito karakterizovao, pokazali su svoj fašistički lik koji je Cankar bio nazreo. A Cankarevo ime nosila je jedna brigada naše narodnooslobodilačke vojske u Sloveniji, i njegovo delo doprinelo je tome da se napredne snage slovenačkog naroda u ovom ratu podignu protivu fašizma.

Cankarevo delo nije samo dragoceni deo našeg kulturnog nasleđa, nego i živi deo naše današnje kulturne revolucije, naše današnje književnosti koja se razvija u pravcu socijalističkog realizma. Gotovo nema pozornice u našoj zemlji na kojoj se ne igra neka od Cankarevih drama, koje su savremene i delatne i pored izvesnih simbolističkih mutnoća i idejnih nedoumica, a njegov »Sluga Jernej«, i niz njegovih pripovedaka i crtica iz sveta siromašnih, svedoče o jednom teškom dobu u kome se Cankar borio za nacionalno oslobođenje i za pobedu radničke klase, videći da su nacionalno i socijalno oslobođenje nerazdvojno povezani.

Rođen 1876, kao sin siromašnog zanatlije i bedom ubijene žene, Cankar se u književnosti javio na pragu dvadesetog veka, u doba kada je u slovenačkoj književnosti sahnuo plitki naturalizam a klerikalizam nastojao da zavlada čitavim narodom. Javio se stihovima u zbirci »Erotika«, kao pripadnik grupe neoromantičara koju su sačinjavali Župančić, Cankar, Murn-Aleksandrov i Kete, čiji romantizam nije bio bekstvo u prošlost i u ulepšavanje rugoba stvarnosti, nego u snove o budućnosti. Izdajući 1899 svoju prvu zbirku stihova, Cankar je hteo »da udari pesnicom u lice... filistarstvu koje mu se isprečilo na putu ogrezlo u svem mogućem blatu«. Studije u Ljubljani, a zatim u Beču, upoznale su ga sa svim vidovima društvene stvarnosti, i on je svoje književno stvaralaštvo posvetio borbi protiv nepravednih odnosa u društvu, borbi za stvar radnog naroda.

Bilo je to doba kada su se u austriskoj provinciji Sloveniji međusobno borile dve političke partije, od kojih su obe bile protivnarodne, a kada se radnička klasa tek javljala na istoriskoj pozornici, tek se osvešćujući i tek čineći prve probe svoje snage. Od 1906 Cankar prilazi radničkoj klasi i socijalnoj demokratiji, odražavajući i slabosti radničkog pokreta Slovenije i deleći izvesnu ograničenost austromarksizma, ali prevazilazeći u najboljim svojim delima kako slabosti toga pokreta čije perspektive je nazirao, tako i ograničenost austromarksizma čije neke greške je pobijao.

Sam Cankar je govorio da je učenje naučnog socijalizma shvatio i preko sopstvenog iskustva. I sam dete potlačenih, on je u mladosti video nastanak ogromne rezervne armije rada od eksproprisanih seljaka, koji su preplavili pijace rada u čitavoj Austriji, a i pored toga morali da emigriraju u Ameriku i u Vestfaliju. Video je surove oblike eksploatacije radnika u kapitalističkim preduzećima, mahom u rukama stranaca, s kojima se liberalna buržoazija otimala oko toga »ko da pravi kapital od slovenačkog siromaštva«. Ivan Cankar, koji je u Beču došao u dodir s međunarodnim radničkim pokretom a u domovini se povezao s radničkim pokretom Slovenije, nedvosmisleno je stao na stranu radničke klase, iako je ona tada bila ideino i politički slaba. On je, boreći se protiv dekadentno-reakcionarnog shvatanja »umetnosti radi umetnosti«, svoje stvaranje stavio u službu društvenog napretka. U svojim najboljim delima on nije samo odrazio postojanje te klase i nje ne organizovane avangarde, nego je njenu snagu video i u perspektivi porasta i odlučujućih akcija.

U svojoj temeljnoj studiji o Cankaru i njegovom dobu B. Ziherl analizira to vreme kada su socijalne i nacionalne suprotnosti potresale osnove mnogonacionalne feudalno-kapitalističke Austrougarske, a u Sloveniji dve političke grupacije — liberali i klerikalci — monopolisale trgovanje sudbinom naroda. B. Ziherl u toj studiji, koja je neophodna za ocenu Cankara, ukazuje na besprincipijelnost borbe među tim dvema grupacijama, koje su jednako ravnodušne prema narodu u čije ime govore, jednako tuđe i neprijateljske radnom narodu grada i sela koji hoće da što više potčine radi svog profita, i otkriva izvesne paradokse u njihovoj politici. Klerikalci, krajnji reakcionari vezani s Bečom i Vatikanom, služili su se socijalnom demagogijom da bi antikapitalističko raspoloženje seljačkih masa kanalisale protiv sitnijih doma-

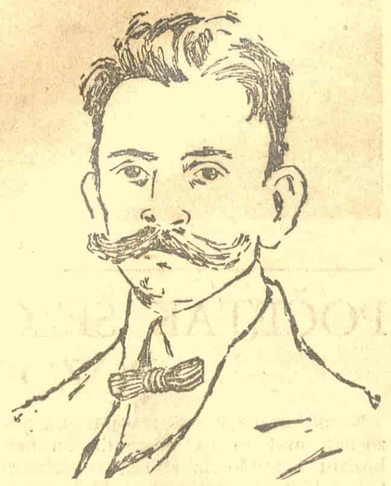

Ivan Cankar

ćih kapitalista koje je kapitalizirani kler, vezan s bečkim finansiskim kapitalom, ionako hteo da likvidira; a liberali, koji su želeći da se prikažu naprednijim od klerikalaca da bi sami postali profiteri kopitalističkog razvitka Slovenije, u strahu od uspeha klerikalaca na selu preko osnivanja kooperativa, morali su da otvoreno ustaju protiv izborne reforme za koju bi se inače zalagali. Klerikalci su nastojali »da eliminišu liberalizam ne toliko zbog njega samog koliko, pre svega, zbog toga što on svojom maglovitošću i besprincipijelnošću olakšava prodiranje napredne proleterske ideologoje u mase siromašnih seljaka a time i povezivanje radnog naroda grada i sela«. Deo liberalne inteligencije prelazio je klerikalcima kada su ovi nadjačavali liberale. Obe grupacije služile su se jednako parolama »Za dobro naroda«, Međutim, dok je trajala ta mučka besprincipijelna borba oko naroda (koju je Cankar razgolitio naročito u dramama »Za dobro naroda« i »Sluge«), u industriskim centrima Slovenije i u Trstu i Tržiću formirao se, jačao i pripremao se za borbu radnički pokret, u kome je Cankar video snagu koja će rešiti sudbinu slovenačkog naroda. Sam Cankar u svojim delima naročito insistira na razlici između naroda i »nacije« nazivajući nacijom onaj tanki sloj buržoazije koji nema veze s radnim narodom.

Te društvene suprotnosti, tu borbu između radnog naroda i trgovaca dobrom naroda, nagoveštaj ishoda te borbe dao je Cankar naročito u svojim dramama (Jakov Ruda, 1900, Za dobro naroda, 1900, Kralj Betajnove, 1902, Sluge, 1910). U tim dramama je radnička klasa, kao rešavajuća snaga, više nagoveštena nego iznesena na scenu, a neki njeni postupci više su anticipacija budućih velikih pokreta nego akcija u drami (Za dobro naroda). Idejni pretstavnici revolucionarne klase mahom su intelektualci-pojedinci, s kolebanjima i slabostima (Ščuka, Maks Knec, Jerman), koji čak i podležu ali znaju da će stvar rešiti radničke ruke. No u svim tim dramama Cankar je nemilosrdno raskrinkao kako klerikalne tako i liberalne trgovce narodnim dobrom, osudio eksploatatore i nasilnike, kraljeve Betajnove i izrazio da je ta klasa istoriski osuđena u tim dramama, kao i u njegovim proznim radovima, kao i elemenata simbolizma, ali je taj simbolizam, koji je on primio i od tadašnje evropske književnosti, bio isprepleten snažnim realističkim elementima, i slika društva koju je dao istinita je, a nagoveštaj rešenja pravilan.

Romantični elementi kojih ima u Cankarevim delima srodni su romantičnim tonovima u ranim delima Maksima Gorkoga, kada on dočarava pobedu radničke klase. Razvijajući se u svom radu, Cankar se od realizma Ibzenovog, s psihologističkim i individualističkim elementima ovog nordiskog kritičara društva, približavao realizmu Gorkoga.

U svojoj velikoj pripovetci »Sluga Jernej i njegovo pravo« Cankar je simbolično izrazio sudbinu seljaka-kmeta koji traži svoje istorisko pravo, i pokazao je da on to pravo ne može dobiti moleći ga od instance do instance vladajućih. U zbirci »Za krstom«, koju je objavio 1907, on proticira istoriski hod radničke klase, nagoveštava narodni ustanak i društvenu revoluciju.

Uoči prvog svetskog rata Cankar je objavio niz principijelnih i političkih članaka o savremenim pitanjima, u kojima je zauzimao izrazito napredan stav s obzirom na tadašnje prilike u Sloveniji, nad kojima je on visoko stršio. Za vreme rata bio je interniran, i tek 1917, iznuren i bolestan, pušten je iz logorskih baraka. Internacija i nedaće nisu umanjili, čak su potencirali njegov društveno-idejni i umetnički stav, o čemu svedoče i »Snoviđenja«, objavljena 1917. Do poslednjeg svog daha, do smrti u decembru 1918, bio je aktivan kako perom tako usmeno, i pored ostalog vodio borbu protiv austromarksizma po nacionalnom pitanju. Mnogi njegovi stavovi izdržali su probu vremena, i deluju danas kao pravilni, posle velikih iskustava našeg oslobodilačkog rata i naše revolucije.

Sa svim ne potpuno jedinstvenim elementima svoga stvaralaštva, sa svim kolebanjima u teškoj i složenoj društvenoj stvarnosti u kojoj je ponekad vodio borbu sam, Cankar danas pretstavlja živog učesnika u razvitku naše napredne književnosti, kojoj je on mnogo doprineo. On ostaje kao primer preteče u našoj književnosti koja se razvija u novom društvu usmerenom ka definitivnom ostvarenju socijalizma — borbenog sna Ivana Cankara.

Sa izložbe Udruženja likovnih umetnika Srbije

Svedoci užasa

Đorđe Andrejević — Kun

IZ SATIRIČKIH I POLEMIČKIH SPISA IVANA CANKARA

IZ »BELE KRIZANTEME«

(1909—1910)

...Reči vas izdaju da niste čovek iz publike, nego slovenački recenzent. Ljudi takve sorte, naime, ne objašnjavaju kakva je umotvorina, u kojoj i kakvoj je vezi umetnikovo delo s kulturom naroda i vremena, nego samo nagađaju i ispituju vonja li umetnik na haringu ili ne. Kada uhvate da zaista vonja na haringu, nagađaju još dalje, gde je tu haringu kupio i je li mu prijala; na kraju krajeva začine svoju harinšku mudrost još naukom gde da umetnik ubuduće kupuje svoje haringe i kad da ih pojede. Kad je recenzent na takav način svršio svoj posao, zasuče brke i on je učenjak.

*

Prošle jeseni čitao sam u jednom pobožnom listu takve reči o sebi da nisam znao je li to san ili java. Pobožni papir nikad još nije bio spram mene naročito milostiv, ali me za razbojnika, nevaljalca, prodanu dušu i propalicu, do lanjske jeseni još nije bio proglasio. Kako se to dogodilo da sam odjednom tresnuo u takvo blato? Kako je bilo moguće da me je u trenutku, prosto preko noći, ostavio svaki moral, da su me izneverile sve Muze, da mi je čak i jezik otkazao?

— Kako bi i bilo drukčije? — tešio sam se. — Dogodilo se kao s onim recenzentom koji se oslanjao na savesnost intendanta i na božju providnost. Napisao je u krčmi referat o drami koju je videlo jedino njegovo pouzdano oko; jer pre no što se zastor digao, heroina se onesvestila iza kulisa. Šta si učinila, o heroina?... Tako je bilo: svet, čovek nije čitao nijedne moje reči; vragolan se u krčmi našalio s njim pa mu ispričao divlje bajke o meni. I sveti čovek je pisao...

Ne, nije bilo tako! Pred zimu sam čitao o sebi drugu istoriju, devet puta prljaviju. Kad bi u njoj bilo trunke istine, ne bih se usudio više na cestu, zatvorio bih se u sobu i razbio ogledalo... Pomislio sam: pa to nije lakomislena, nesvesna laž, ni zloba bez namere i cilja, ni golo bezumlje, ni sama pustoš u srcu, ni prosta beda duše!... Znak je među znacima!...

*

—Prijatelju, pogledaj dublje! Zar ne vidiš odakle su ove nove snage? Život se budi u nizinama koje su spavale. Oči se otvaraju, traže svetla, ruke se pružaju, traže ciljeve. Pa što, ako proleće dolazi sa olujama i poplavama! Iz te crne naplavine izklijaće bujno rastinje! Njihova misao bila je prava: ne bele krizanteme na olinjao frak — crveni karanfil na prsluk! Ne boj se, narod se ne da zaslepiti, ne da da mu zavežu oči! Makar ga vodili stranputicama, po močvarama, po tami on će naći put do sunca! ...Čvrsta je moja vera da će sinuti zora onoga dana kad naša kultura neće više biti krizantema siromaha nego bogatstvo bogatoga. Već slutim zoru toga dana, sluti je sva moja najdublja i najčišća čežnja. Ne, ne samo čežnja! Moje delo je slutnja zore, svaka moja reč i čitav moj život. Već čujem dleto koje kleše granitni temelj nove zgrade...

Kada svane taj dan, preporođeni narod dići će iz blata pregaženu jadnu krizantemu, očistiće je i pohraniti s dužnim poštovanjem, kao sjećanje na gorkolepu prošlost.

Na jednom od onih tankih belih listića biće napisano moje ime.

*

Oko, obazri se natrag, sve do mraka dečjih godina! Kud je letela sva žudnja, kome je bila poklonjena najbolja snaga srca i uma, odakle je izvirala, kud se vraćala sva radost i sav bol?

Otadžbino, zaista te nisam voleo kao cmizdravo dete što se drži majčine suknje: nisam te voleo ni kao čovek koji bolećivo uzdiše i kadi ti lice slatkim tamjanom da te peku jadne oči; voleo sam te saznanjem; video sam te svu, u nevoljama i u gresima, u sramoti i u zabludama, u poniženju i u gorčini, zato sam sa tugom i gnevom u srcu voleo tvoju oskrnavljenu lepotu, voleo sam te sto puta dublje i sto puta više od svih tvojih trubadura!

Moje delo je knjiga ljubavi — otvori je, otadžbino, pa ćeš videti ko je tvoj pravedni sin!

SLOVENCI I JUGOSLOVENI

(1913)

Ako jednom dođe do političkog ujedinjenja jugoslovenskih naroda — a nije samo moja vruća želja, nego i moje čvrsto ubeđenje da će do tog ujedinjenja stvarno i doći, — onda se to ne može drukčije izvršiti, nego tako da se ujedine ravnopravni i jednakovredni narodi.

SLOVENAČKI NAROD I SLOVENAČKA KULTURA

(1907)

...Saznao sam kuda ide i vodi jedini put naroda iz ropstva ka spasenju kulture od sadašnjeg bankrotstva, ka spasenju kulturnih radnika od sramne besposlice, od prezira i poniženja. Jedini put je borba naroda, bezobzirna borba, dok ne padne poslednja barikada, dok ne bude postignut poslednji cilj! Borba za potpuno socijalno i političko oslobođenje — jer bez socijalne i političke slobode nije moguća kulturna sloboda. Dok narod bude sužanj društva, sužanj ove anonimne nacije — dotle će robovati, dotle će biti bespravna i ponižena takođe i duhovna kultura. Borba za oslobođenje naroda jeste kulturna borba — i svako ko kleveta tu borbu, ko joj podmeće prljave ciljeve, jeste neprijatelj naroda i neprijatelj kulture.

(Iz govora u Radničkom domu u Trstu)

KAKO SAM POSTAO SOCIJALIST

(1913)

...Uskoro sam osetio ono što sam još jače osetio kasnije, kada sam čitao naučne knjige o socijalizmu: da ne čitam novo, tuđe jevanđelje nego da sam čitavo to saznanje već u mukama i sumnjama doživeo sam u sebi; da su mi nauka i istorija samo do kraja dokazali ono što mi je sam život rekao.

IZ GOVORA TRŠČANSKIM RADNICIMA

(1918)

...Ja verujem u tu porodicu slobodnih naroda. Ja verujem da će iz tog besprimernog iskušenja izići preporođeno čovečanstvo! Bio bih licemer i lažac ako bih se zvao socijalistom, a u dubini svoje duše ne bih verovao u svoje ideale! Ne bojmo se ništa, ne plašimo se svakodnevnih patnji, ne skrivajmo oči pred užasima vremena — hrabro im pogledajmo u lice! Ne samo čovek, ne samo narod, nego i čovečanstvo će se uzdići iz močvare, očišćeno i pomlađeno!

...Osnovna načela socijalizma i njegovi krajnji ciljevi svojina su svih naroda, ali puteve koji vode ka tim ciljevima mora zacrtati svaki narod za sebe u skladu sa svojom individualnošću, sa svojim domaćim privrednim, političkim i kulturnim prilikama.

Smrt slovenačkog pesnika Iga Grudna

U Ljubljani je 29 novembra umro slovenački pesnik Igo Gruden.

Igo Gruden je rodom iz onog dela slovenačke zemlje, koji se na krajnjem jugozapadu najžilavije borio protiv denacionalizacije, za svoj nacionalni opstanak i socijalnu pravdu, a koji je odlukom mračnih zapadnih sila uprkos svojoj borbi još danas ostao pod imperijalističkim jarmom. Rodio se 18 aprila 1893 u Nabrežini kod Trsta, osnovnu školu pohađao je u Trstu, gimnaziju u Gorici, a prava u Beču, Gracu i Pragu. U prvom svetskom ratu bio je ranjen. Posle rata postao je

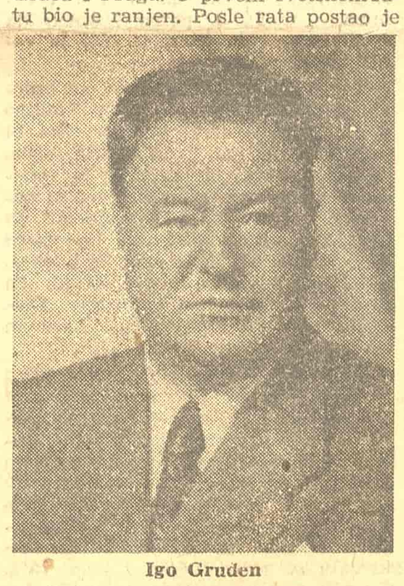

Igo Gruden

advokatski pripravnik u Ljubljani a kasnije je otvorio samostalnu advokatsku kancelariju. Ali mnogo više nego advokaturom bavio se literaturom, sarađujući u naprednim slovenačkim časopisima. Kad je okupator upao u našu zemlju, Gruden se sa ostalom progresivnom inteligencijom svrstao u redove Osvobodilne fronte. Krajem 1942 uhapsili su ga izdajnici slovenačkog naroda i zatvorili u »belgijsku kasarnu« u kojoj je odležao tri meseca i posle toga bio upućen u koncentracioni logor Visko (Visco) u Furlanskoj Dolini. Tamo se borio i raskrinkavao izdajnike u službi fašističke tajne policije koji su ubacivani među internirce, pa je zbog toga otpremljen okovan u drugi logor, Kiezo Novo (Chieso Nouvo) kod Padove, i odatle na Rab. Igo Gruden imao je tamo mogućnost da vidi mesta najstrašnijih patnji hiljada i hiljada svojih sunarodnika. Na Rabu je dočekao oslobođenje po kapitulaciji Italije. Otišao je s našom vojskom na Vis, zatim u Bari. Po oslobođenju Beograda došao je u prestonicu i radio na slovenačkim emisijama Radio Beograda.

Po oslobođenju Slovenije vratio se u Ljubljanu i stupio kao pravni referent u Ministarstvo prosvete.

Grudnovo pesničko delo je opsežno. Počeo je da piše već u nižim razredima gimnazije. Prve pesme je štampao kao četrnaestogodišnjak u »Zvončku« a kao osmoškolac pojavio se već u »Ljubljanskom zvonu« i malo zatim u »Slovanu«. Sarađivao je i u zagrebačkom časopisu »Književni jug«. Kad je počeo da izlazi napredni časopis »Sodobnost« bio je njegov glavni pesnički saradnik

Svoje pesme sabrao je sam u šest zbirki. Prva knjiga »Narcis« (1920) sadrži pre svega mladenačke ljubavne ispovesti, u drugoj »Primorske pesmi« (1920) već prodiru životna pitanja našeg naroda, s Krasa i Idrije u njima se pojavljuje i težak život našeg radnika i seljaka kao i u još većoj meri pesnikova briga za nacionalnu sudbinu našeg naroda na Krasu i Idriji.

U zbirci »Dvanajsta ura« (1938) pesnik često bez perspektive gleda u budućnost. Ali ta zbirka drugim delom govori da je Gruden u godinama pred Drugi svetski rat tražio i našao put do malog čoveka, do radnog čoveka i upravo je taj radni čovek upalio u Grudnovoj duši varnicu vere u novi svet.

S tom varnicom vere u novi svet, koji za njega još nije imao određene konture i oblik, dočekao je pesnik Drugi svetski rat. U toku tog rata pesnik je doživeo najteže i najveličanstvenije dane borbe svog naroda. U zbirci »Pesnikovo srce« (1945) provejava ljubav i vera u čovečanstvo. Ta vera nije klonula ni u fašističkim zatvorima i logorima. Njegove pesme iz tih dana sabrane u zbirci »U progonstvu« (1945) izražavaju žrtve i bor bu naroda u oslobodilačkom ratu i već zahvataju oblike novog sveta, koji s borbom mora izrasti. Za poslednje dve zbirke Gruden je dobio Prešernovu nagradu.

Pesničko delo Iga Grudna prožeto je ljubavlju prema čoveku, pa bio to čovek iz neposredne blizine ili neznani sapatnik u dalekom logoru. To veliko, meko srce, ta ljudska širina i dobrota najizrazitija je karakteristika Grudnove poezije.

U poslednje vreme počeo se ponovo baviti omladinskom literaturom (1922) je izdao omladinsku zbirku pesama »Miška osedlana«. Sarađivao je u omladinskim listovima (naročito u »Cicibanu«) i pripremao novu zbirku pesama za omladinu. Prevodio je bugarske i makedonske pesnike. Hrista Boteva preveo je u celosti i skoro ga potpuno pripremio za štampu.

Naši narodi sačuvaće uspomenu slovenačkog pesnika Iga Grudna.

J. L.

Premijera prvog slovenačkog umetničkog filma u Ljubljani

U nedelju 21 novembra data je premijera prvog slovenačkog umetničkog filma »Na svojoj zemlji«. Za ljubljansku publiku film se davao u velikoj dvorani bioskopa »Union«. Specijalna filmska ekipa obilazi oko petnaest većih i manjih gradova u Slovenačkom Primorju ,gde će prikazati film. Osim toga, ekipa će održati i predavanja o značaju prvog slovenačkog umetničkog filma, za koji je tema uzeta iz oslobodilačke borbe naroda Slovenačkog Primorja. Film će se davati i u zoni »B« Slobodne Teritorije Trsta.

Na konkursu za scenario ovoga prvog filma, izabran je prošle godine scenario slovenačkog književnika Cirila Kosmača. Knjig„ snimanja završe je u avgustu prošle godine, a u ...enu od septembra do novembra su završena su probna snimanja. U jan...ru ove godine počel„ su snimanja na terenu, a završena su u avgustu. Kao što je planom i bilo predviđeno, ekipa »Triglav-filma« snimala je 110 dana, od čega 75% eksterijere.

Reditelj filma »Na svojoj zemlji« je Franc Štiglic. Ulogu primorskog borca za slobodu igra Lojze Potokar. Franc Pretsednik je nosilac uloge komesara Stana. U filmu nastupaju još i Stane Sever u ulozi Drejca, Miro Kopač u ulozi čika Orla, Franc Kumar kao SS-šturmfirer, Jule Vizjak kao fašistički komesar i trinaestogodišnji pionir Boris Šešek u ulozi Čika Orlovog unuka. Ženske uloge tuma... Mileva Zakrajškova, Štefka Drolš... va, Augusta Danilova, Maja Pot... karjeva i Angela Rakar. U fi... igraju i stanovnici Slovenačkog Pri... morja, koji su svojim ...avštima i predlozima mnogo kori...li reditelju i glumcima.

OPOVRGAVANJE LEGENDI

Među Ljermontovljevim pesmama iz mladosti nalaze se stihovi iz 1830-1832 godine posvećeni nepoznatoj ženi. Pesnik je zatajio njeno ime, ili tačnije, označavao ga čas zvezdicama čas inicijalima N. F. I., čas slovom K. Nju je Ljermontov voleo. Možda ni ona prema njemu u prvo vreme nije bila ravnodušna. Ali docnije, ona se udala za drugog. Skoro tri godine Ljermontov je izlivao kroz stihove svoja ustreptala i tužna osećanja.

Godine 1830 bilo mu je šestnaest godina. Može li se u tim godinama ljubav smatrati ozbiljnom? I je li u stvarnosti doista postojala ova nepoznata žena? Mnogi tumači Ljermontovljevog stvaralaštva nisu vezivali ove stihove u jedan ciklus. Oni su smatrali da su to prepevi iz dela Bajrona i drugih stranih pesnika.

Iraklije Andronjikov nije se zadovoljio nagađanjima istraživača iz oblasti književnosti, koji su na rana Ljermontovljeva dela gledali samo kao na podražavanje stranih pesnika, i koji su se zato u svojim istraživanjima ograničili samo na književne izvore. U tim stihovima oseća se živo strujanje snažnog i istinskog zanosa. To proističe iz toga što je Ljermontov bio u to doba mladić — i to neobičan mladić.

Andronjikov je pristupio istraživanju jer su iskrsle zanimljive okolnosti. Nečija je ruka izbrisala ime nepoznate. Bile su preduzete sve mere da ono iščezne iz svojih književnih spomenika i iz sećanja ljudi.

Andronjikov je počeo da razmršuje niti zagonetke. U njemu se stapalo interesovanje poznavaoca književnosti sa upornošću istražnog sudije. U njegovim književnim istraživanjima ima detektivskih elemenata u pozitivnom smislu te reči. Mi ga pratimo

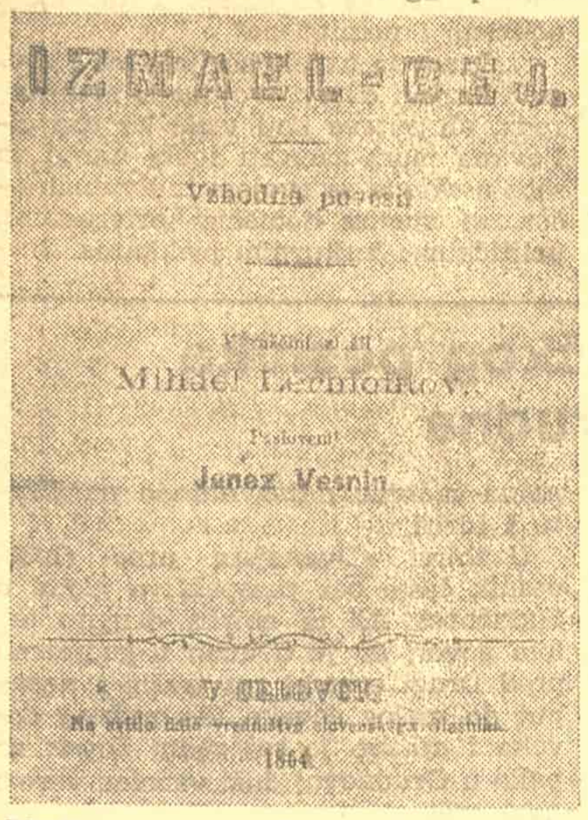
IZMAEL-BEJ.

Vzhodna povest

Mihael Lermontov

Poslovenil

Janez Vesnin

V CELOVCI.

1864

Naslovna strana slovenačkog prevoda »Izmail-beja« objavljenog u Celovcu 1864

kroz starinske posedničke domove, kroz stare moskovske vile. Vidimo ga između humaka Vaganjskog groblja. On nas prenosi u Kursk i pred nama vaskrsava plemićka davna prošlost sa gubernatorima i pretstavnicima plemstva. O svemu ovome priča nam Andronjikov sa zanosom i talentom koji on ima za stvaranje književnog portreta.

I evo, pronađen je trag. N. M. Obreskov muž Nadežde Fjodorovne Ivanove u nastupu ljubomore spalio je sva Ljermontovljeva pisma, sve originale njegovih pesama, — on je preduzeo sve mere, kako bi sačuvao u tajnosti ime žene koja je kod mladog pesnika probudila tako duboku i čistu strast. Pa ipak se sačuvao i došao do nas starinski plemićki album, u kome se punim imenom spominje Ivanova, i u kome se nalaze Ljermontovljevi stihovi, za koje se sto godina nije znalo.

Istraga je bila krunisana uspehom. Izbrisana je »bela mrlja« iz istorije Ljermontovljevog stvaralaštva. Ovo je važno i samo po sebi. Ali stvar nije samo u tome da se samo ustanovi ime one koja je dala povoda pesnikovom poetskom delu. Mi znamo u istoriji književnosti istraživače, koji su utrošili ogromne napore radi popunjavanja »donžuanskih spiskova«. Književni rezultati ovih istraživača bili su sumnjivi.

Andronjikov se rukovodio sasvim drugim motivima. Zbog čega su mu pošla za rukom njegova traganja? Odgovor je jasan. On je polazio od života — od života pesnika i od života društvene sredine koja je pesniku bila bliska. Tamo gde su drugi istraživači nalazili pozajmljivanje iz stranih izvora, Andronjikov je video istinu ruskog života. Zbog toga su na drugi način bili pročitani stihovi. Zbog toga drukčije izgleda lik Ljermontova-mladića. Put koji je istraživač bio izabrao pokazao se kao jedino pravilan put.

Ovaj put doveo je do novih otkrića. I Ljermontovljevu dramu »Čudan čovek«, napisanu u mladosti, primali su kao podražavanje nemačkih romantičnih dela Šilerove škole. Nije potrebno da se sasvim osporava uticaj koji su na Ljermontova vršili veliki pesnici Nemačke i Engleske. No kada se govori o velikom ruskom pesniku ne treba od toga poći. Metod upoređivanja je i u datom slučaju pokazao svoju besplodnost. Kao delo koje je tobože zasnovano na podražavanju, Ljermontovljeva drama »Čudan čovek« nije privukla na sebe naročitu pažnju književnih poznavalaca.

Nova istraživanja Andronjikova otkrila su u osnovi drame originalan ruski materijal. Ono što je izgledalo kao kopiranje stranih likova, proučavanjem se pokazalo kao vrlo tačan prikaz naprednog studentskog kružoka na Moskovskom univerzitetu, kome je pripadao i Ljermontov. Revolt zbog robovlasničkog načina života nosio je u sebi revolucionarni karakter. Ne može biti ni govora o podražavanju Bajrona ili Šilera. Njihov uticaj dolazi tek na drugo mesto, a pred nama se nalazi novi Ljermontov, onakav kakvoga ga je kasnije upoznao i protumačio Bjelinski.

A od »Čudnog čoveka« do »Vadima« samo je jedan korak. I tu su nova istraživanja Andronjikova obogatila literaturu o Ljermontovu.

Ako su »Čudnog čoveka« smatrali za »bojažljivu đačku kompilaciju prema stranim izvorima«, to su u »Vadimu« sledbenici metoda upoređivanja videli samo čorbu iz dela Igoa, Valtera Skota, Šilera, Bajrona, Šatobrijana i dr. I ovi sledbenici su vršili istraživanja, ponekad vrlo složena. I oni su bili uporni i u ponekom slučaju posedovali nesvakidašnju erudiciju. Oni su uspeli da otkriju da jedan redak iz »Vadima« odgovara jednom retku Valtera Skota, a drugi — Šilerovom... Koliko je prazan, siromašan i besplodan ovaj metod u nauci o književnosti!

Andronjikov je otkrio u Ljermontovljevoj pripoveci iz mladosti sasvim realnu sliku Pugačovljevog ustanka u Penzenskoj guberniji. Ljermontova su izbudivali ne književni izvori iz stranih knjiga ,već pravi život, vrlo šarolika istorija seljačkog revolucionarnog pokreta.

Nema sumnje, u Ljermontovljevim delima iz rane mladosti ima nezrelosti; tu je došlo do izražaja njegovo poznavanje likova iz stranih književnosti. Ove uticaje Andronjikov stavlja na svoje mesto kada govori o preteranom romantizmu dela, o apstraktnom liku samog Vadima. Ali ono što je u pripoveci glavno, to je slika snažnog seljačkog pokreta, osećanje mržnje prema velikoposednicima-plemićima, mučiteljima naroda.

Tako prolazi Andronjikov kroz mnoge stranice Ljermontovljevih dela, i mnoge stvari čita na nov način, dolazeći do pravih otkrića.

Evo male pesme: »Veliki čoveče! Ovde nema nagrade, koja bi bila dostojna tvoga junaštva!« Reč je o čoveku koji stvara istoriju a koga savremeni ci ne priznaju. Ali, kako tvrdi Ljermontov, njega će potomci umeti da ocene. O njemu će reći: »On je voleo otadžbinu!«

Ko je on? Ejhenbaum je, na osnovu svojih istraživanja, pretpostavljao da je to Čaadajev. Pretpostavka bi izgledala ozbiljna, kada bi bila tačna, ona bi utvrdila idejnu bliskost između Ljermontova i filozofa ruskog pesimizma. Ovo je u suprotnosti sa pretstavom o Ljermontovu kao piscu koji je bio blizak krugu Bjelinskog. Čaadajev je voleo otadžbinu, ali on joj je odricao veliku budućnost. Bjelinski je o budućnosti Rusije sasvim drukčije mislio.

Andronjikovljeva istraživanja ubedljivo opovrgavaju Ejhenbaumovu pretpostavku. Ona nije potkrepljena materijalima iz pesnikovog života. Andronjikov uvodi odlomak o »Velikom čoveku« u ciklus Ljermontovljevih patriotskih pesama o Otadžbinskom ratu 1812 godine. Iza umetničkih likova poznate pesme »Borodino« otkrivaju se pravi učesnici ovog rata. To nije samo pesnički opis velike bitke, koja je odlučila sudbinu Moskve i Rusije, — to je, tačnije, opis dejstva ruske artiljerije u bici, — još tačnije — dejstva baterije Rajevskog.

Ovo je vrlo važno Andronjikovljevo otkriće, jer ono osvetljava značajnu stranu u književnom stvaralaštvu Ljermontova. U osnovi uopštenih pesničkih likova leže ili neposredna zapažanja iz života, ili tačno ustanovljene istoriske činjenice. Anonimni prikaz »Velikog čoveka« pretstavlja umetnički portret vojskovođe Barklaja de Toli, ruskog patriota, koga savremenici nisu priznali ,ali koga su potomci umeli da ocene. Njemu se, kao saborcu Kutuzova, danas uzdiže spomenik na Borodinskom polju.

Čitajući u Ljermontovljevim delima povest njegovog života i letopis njegovog doba, Andronjikov prati pesnika kroz njegova kavkaska lutanja. Konačno se rasplinjuje magla »upoređivanja«, kojom su »Demona« obavili drugi istraživači iz oblasti književnosti. Razotkrivaju se Ljermontovljeve veze sa dekabristima. Sve nove i nove crte dopunjuju književno-politički lik pesnika, i potpuno zasnovano Andronjikov završava svoju zanimljivu knjigu rečima Černiševskog da je Ljermontov po svojim političkim simpatijama bio toliko blizak krugu Bjelinskog, »i samo zato što je poslednje godine svoga života proveo na Kavkazu, nije mogao da vodi prijateljske razgovore sa Bjelinskim i njegovim prijateljima«.

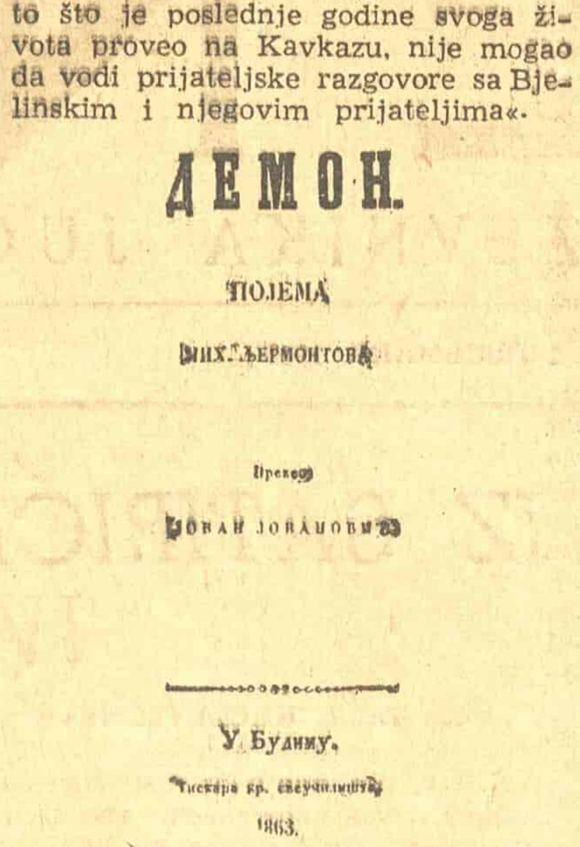
ДЕМОН.

ПОЈЕМА

МИХ. ЉЕРМОНТОВА

Превео

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ

У Будиму.

1863.

Naslovna strana srpskog prevoda »Demona« iz 1863 god.

Eto, do čega su Andronjikova dovela nova istraživanja o Ljermontovu, koja su otpočela time što je u kući na Zubovskom bulevaru uspeo da nađe unuku nepoznate žene, kojoj je Ljermontov posvećivao svoje prve stihove. Nije samo ljubav prema pesniku vodila istraživača pravim putem. Važnije je to, što je istraživač od života išao prema književnosti, što je na poeziju gledao kao na odraz realnih misli i osećanja, što je u umetnički uopštenim likovima gledao stvarni istoriski život.

I on je sasvim pravilno došao do zaključka: »Dakle, nova istraživanja o Ljermontovu omogućuju da se odbaci niz netačnih tvrđenja — a pre svega tvrđenje o pretežnom uticaju zapadnoevropskih književnih izvora. Umesto ovih netačnih konstatacija, javljaju se nove, koje utvrđuju samonikli i narodni karakter Ljermontovljeve poezije«.

(»Literaturnaja gazeta«)

D. ZASLAVSKI

Dvoboj — Crtež M. J. Ljermontova

Novi film po pripoveci Borisa Poljevoja

Nedavno je u studiju »Mosfilma« završeno snimanje novog sovjetskog umetničkog filma »Povest o pravom čoveku«, za koji je, prema poznatoj istoimenoj pripoveci Borisa Poljevoja, scenario napisala M. Smirnova (autor scenarija filma »Seoska učiteljica«). Film je režirao A. Stolper, a snimio M. Magidson; muziku je komponovao N. Krjukov.

Sovjetski filmski kritičar V. Sutirin ističe u »Sovjetskom iskustvu« da je M. Smirnova u potpunosti uspela da u svoj scenario prenese iz pripovetke sve ili skoro sve najbitnije i najizrazitije. Njoj je, po mišljenju kritičara, naročito uspelo da pravilno i potpuno prikaže lik Meresjeva, glavnog junaka pripovetke. Sutirin smatra, takođe, da je režiser vrlo dobro izvršio svoj zadatak. U kritici je dato visoko priznanje glumcima koji tumače glavne uloge (Ohlopkov, Merkurjov), a u prvom redu P. Kadočnikovu, koji igra Meresjeva. Sutirin isto tako ističe odličnu igru Dobronravova, Babočkina, Sverdlina, Makarove i Hohjakova, koji se javljaju u sasvim malim, epizodnim ulogama.

Diskusije o pesmama Vere Inber i Konstantina Simonova

Ovih dana organizovao je Savez sovjetskih pisaca diskusiju o novoj poemi Vere Inber »Put vode«. Prvi deo poeme objavljen je u almanahu »Godina XXXI«, a drugi će izići u decembarskom broju časopisa »Novi svet«.

U svojoj novoj poemi Vera Inber upoređuje život sovjetskog Uzbekistana sa životom polukolonijalnog Irana, u kome uprkos istovetnih klimatskih uslova, jednake plodnosti zemlje i jednake količine vodene energije narod živi na neuporedivo nižem nivou života i kulture.

U diskusiji su učestvovali P. Antokoljski, E. Dolmatovski, N. Tihonov i drugi. Neki od diskutanata nisu se složili sa mišljenjem N. Tihonova, koji je odrekao poemi kompoziciono jedinstvo. Osvrćući se na primedbe iznete u diskusiji, u kojima se izražavala bojazan da se savremena sovjetska poezija isuviše posvećuje međunarodnim motivima, S. Ščipačov je istakao da su takve primedbe pogrešne i nepravilne. »Ne treba da se krug našeg interesovanja zatvori u našim unutrašnjim motovima, zaključio je S. Ščipačov. Potrebno je da se pojavi što više interesantnih, talentovano pisanih stihova o preimućstvima sovjetskog uređenja nad kapitalističkim!«

*

»Drugovi i neprijatelji« je naslov nove zbirke stihova Konstantina Simonova, objavljenih u broju 11 časopisa »Novi svet«.

Zbirka je nastala na osnovu utisaka koje je pisac stekao za vreme svog putovanja u inostranstvo. Ona je, po rečima autora, posebna vrsta dnevnika tih putovanja. Nedavno je Sekcija za poeziju Saveza sovjetskih pisaca organizovala diskusiju o novim pesmama K. Simonova. U diskusiji su učestvovali, između ostalih, Z. Kedrina, A. Barto, V. Inber, S. Ščipačov, M. Aliger i drugi. Oni su zbirku ocenili kao značajnu pojavu u sovjetskoj poeziji. Diskutanti su naročito istakli sposobnost Simonova da iz velike množine materijala izabere bitno, da jasno zapazi karakteristične pozitivne crte inostranih prijatelja Sovjetskog Saveza i negativne osobine njegovih neprijatelja. Jedna od glavnih prednosti nove zbirke pesama — to je snaga i ubedljivost, kojom se u njoj o tome govori.

Učesnici diskusije istakli su, međutim, i neke nedostatke novih pesama K. Simonova; oni su primetili da pojedine pesme nisu umetnički doterane i završene i da svi delovi zbirke nisu jednake vrednosti.

Na kraju diskusije, Simonov se zadržao na nekim tvrdnjama iznetim u diskusiji i zahvalio na drugarskoj stvaralačkoj kritici.

ČEHOSLOVAČKA

KULTURNO PODIZANJE SELA

Pre nekoliko meseci Sindikat čeških književnika preduzeo je akciju za osnivanje kulturnih patronata, koja ima za cilj da se književnici što aktivnije uključe u rad na kulturnom podizanju sela. Danas skoro svaki srez u Čehoslovačkoj ima svog kulturnog patrona koji u raznim formama sarađuje sa sreskim i mesnim kulturno-prosvetnim ustanovama i organizacijama i usmerava njihov rad. Ovih dana u Pragu je održana prva radna konferencija svih književnika i javnih radnika koji rade na ovom sektoru. Na konferenciji su pretreseni svi problemi, kao i budući zadaci kulturnih patrona. Referat o kulturnom razvoju sela održao je ministar poljoprivrede Julius Đuriš. On je istakao da ministarstvo poljoprivrede, koje kulturno uzdizanje sela smatra kao jedan od svojih važnih zadataka, pruža ovoj akciji svestranu podršku. Dosada je, na primer, 21.000 sela dobilo besplatno preko 60.000 knjiga u vrednosti od preko 22 miliona kruna. Ministar Đuriš je zatim istakao da književnici i kulturni radnici moraju da pronađu nove forme preko kojih će kultura i umetnost što više da prodru na selo. Njihov je zadatak da svojim radom na kulturnom polju doprinesu socijalističkom preobražaju sela.

Na konferenciji je odlučeno da će ubuduće akcijom kulturnih patronata rukovoditi Centralni akcioni odbor Narodnog fronta.

RUMUNIJA

Kulturno-umetnička delatnost sindikata

U okviru Generalne konfederacije rada Rumunije postoji pet umetničkih ansambla koji aktivno rade na kulturnom polju. Osim ovih većih umetničkih tela, u rumunskim preduzećima i fabrikama postoji danas 938 pozorišnih i 1107 muzičkih grupa. Pored toga sindikati imaju 705 pozorišnih i bioskopskih sala i 300 klubova.

Smrt slikara Štefana Popeskua

U Rumuniji je nedavno preminuo poznati slikar Štefan Popesku, član Rumunske akademije i nosilac Velike nagrade za slikarstvo. Njegova smrt pretstavlja veliki gubitak za rumunsku likovnu umetnost. Štefan Popesku bio je jedan od najznačajnijih rumunskih umetnika koji su uzimali teme za svoja dela iz svakidašnjeg života naroda.

Reorganizacija rumunskih univerziteta

U Rumuniji je doneta uredba o reorganizaciji više nastave na univerzitetima i institutima. Četiri univerziteta, koja postoje u Rumuniji, imaće ukupno 32 fakulteta, a svaki fakultet može obuhvatiti više sekcija. Pored toga u toku 1948-49 godine radiće 41 institut za višu nastavu s ukupno 96 fakulteta. Studije traju tri do pet godina.

MAĐARSKA

Početak pozorišne sezone u Budimpešti

Mađarsko narodno pozorište stavilo je na repertoar u novoj sezoni dramu »Majka« od Karela Čapeka i »Lekar u nedoumici« od Bernera Šoa. Od klasičnih pisaca obnoviće se »Tvrdica« od Molijera. Pored toga pripremaju se drame »Ubistveno selo« od Lope de Vege, »Liluli« od Rom' a Rolana i »Škola ogovaranja« od Šeridana, kao i dva ruska klasična komada: »Vasja Železnova« od Gorkoga i »Šuma« od Ostrovskog. Najnoviju sovjetsku književnost pretstavljaće na repertoaru Narodnog pozorišta komad od Ilje Erenburga »Lav na trgu«.

SA IZLOŽBE ULUSA

Lojze Dolinar: **Uzbuna**

POČETAK SEZONE U PARISKIM POZORIŠTIMA

Na početku nove sezone pariska pozorišta mahom su nastavila da prikazuju komade iz starog repertoara Od četrdeset pozorišta, koja su u septembru počela da rade, trideset pet daju iste komade koje su prikazivali i prošle sezone.

Dela dekadentnih pisaca — egzistencijalisti zauzimaju vidno mesto u repertoaru i ove sezone. Tako se u pozorištu »Atelje« prikazuje i dalje »Poziv u dvorac« (L'invitation au chateau) od egzistencijaliste Anuija. Pozorište »Antoan« daje »Prljave ruke« (Les mains sales) od Žana Pola Sartra, komad u kome je na klevetnički način prikazana borba protiv fašizma.

U pozorištu »Liksambur« daje se »Mrtva kraljica« (La reine morte) od Anri de Monterlana, repriza komada, koji je prvi put prikazan 1942 godine u Francuskoj komediji. Monterlan, koji je za vreme rata bio kolaboracionista ne samo iz oportunizma, već i fašista iz ubeđenja, od kako se pre godinu dana ponovo pojavio u književnom životu sve se više afirmira u reakcionarnim književnim krugovima. On je jedan od najaktivnijih saradnika časopisa »La table ronde«, koji je pokrenuo poznati renegat Žan Polan sa ciljem da se popularišu i rehabilituju pisci-kolaboracionisti.

Uoči reprize svog komada Anri de Monterlan održao je predavanje, u kome je pokušao da prikaže sebe kao žrtvu okupacionog režima. On je nastojao da dokaže kako je 1942 godine »okupirana« štampa vrlo hladno primila njegov komad, jer je jedna od ličnosti u komadu imala, navodno, izvesne sličnosti sa figurom Petena. Ovakva vrsta argumentacije, kojom se danas služe u Francuskoj mnogi bivši kolaboracionisti i propagatori Hitlerovog »novog poretka«, izazvala je potsmešljive komentare u redovima naprednih pisaca; reakcionarna štampa, međutim, nastoji svim silama da pomogne rehabilitaciji Monterlana.

Monterlanov komad »Mrtva kraljica« ima za siže jedan motiv iz srednjevekovne portugalske istorije, koji je u literaturi obrađen već desetak puta. To je priča o ljubavi princa Pedra, naslednika portugalskog premada, i lepe Ines de Kastro. Ovaj komad, u kome je na dekadentno-senzacionalistički način data mistifikacija istoriske građe, završava se tipičnim melodramskim spektaklom: novi kralj Pedro stavlja svoju mrtvu draganu na presto i kruniše je, dok su njene ubice prisiljene da je poljube u ruku.

»Teatr Eduar VII« otvorio je sezonu Sipervielovim komadom »Šeherezada«, u kome je obrađena poznata bajka iz »Haljadu i jedne noći«. Takve i slične teme begstva u nestvarne svetove fantazije i mistike, u mitološke ambijente i srednji vek, često se mogu naći u delima znatnog broja savremenih francuskih pisaca.

»Teatr Monparnas« prikazuje komad »107 minuta« od Steva Pasera. To je varijacija na staru temu o ljubavnom trouglu: ličnosti drame su ona, on i ona druga. Remi voli Almu, ali ženi se Estelom, njenom sestrom, koja očekuje dete. Eltela saznaje za njihovu ljubav: dolazi do žestokih scena, najzad se Alma povuče i prepušta Remia svojoj sestri. Kritika u listu »Aksion« žali što Stev Paser »troši svoj talent« na takve beznačajne stvari. To isto mišljenje izražava i kritičar Gabriel Marsel i pita se »da li je to sve što se može naći u svetu 1948 godine da bi se potresla publika«.

»Buf Parizien« prikazuje komediju »Muž se ne računa« (Le mari ne compte pas) od Rože Ferdinanda, koja je u stvari varijacija na staru temu francuskih farsa. Muž vara svoju ženu sa ženom svoga prijatelja: kada vidi kako se njegova metresa pretvara i vešto laže, počinje da veruje da je možda i njegova žena slična i postaje ljubomoran na nju.

Takvi i slični banalni, frivolni i plitki dramski proizvodi ispunjavaju dobar deo ovogodišnjeg repertoara pariskih pozorišta. Ukoliko se jave i druge teme, to su većinom morbidne i antihumane psihologističke mistifikacije raznih pobornika egzistencijalizma i drugih savremenih dekadentnih strujanja. Repertoar francuskih pozorišta u punoj meri odražava duhovnu krizu u kojoj se danas nalazi građanska umetnost na Zapadu.

Protest francuskih intelektualaca protiv suđenja američkim komunistima

U vezi sa zasedanjem Generalne skupštine Organizacije ujedinjenih nacija, napredni francuski intelektualci uputili su Skupštini protest protiv suđenja prvacima Komunističke partije SAD. »Demokratsko javno mnenje — kaže se u protestu — duboko je uznemireno zbog suđenja dvanaestorici američkih građana, čija je »krivica« što su komunisti. Ovi ljudi nisu optuženi za neki prestup koji se može kazniti na osnovu krivičnog zakona, njih proganjaju samo zato što propovedaju naučnu društvenu koncepciju koja je raširena po čitavom svetu još pre sto godina. Ovaj politički proces pretstavlja otvoreno proganjanje misli. Mi, sinovi Francuske, u ime prava čoveka i građanina protestujemo protiv ove povrede svih demokratskih principa, koja, kako izgleda, nagoveštava novi »verski rat« u SAD i može se preneti i u druge zemlje, čije su se vlade uključile u Maršalov plan. Nastojeći da zaštitimo osnovne slobode iz Povelje OUN, mi potpisujemo ovu deklaraciju i zahtevamo da američka vlada učini kraj proganjanju slobodne misli time što će prekinuti suđenje američkim komunistima«.

Ovogodišnji »Dan knjige« Nacionalnog komiteta francuskih književnika

Nacionalni komitet francuskih književnika, koji prema svome statutu ne prima u svoje redove nijednog bivšeg kolaboracionistu niti ma koga pisca čiji stav za vreme rata nije bio ispravan, priredio je u »Domu misli« (Maison de la Pensée) svoj godišnji Dan knjige. To je ustvari sajam knjiga na kome književnici, uz pomoć pozorišnih i filmskih glumaca, prodaju knjige, stavljajući na njih svoj potpis ili posvetu.

Cilj ovih priredaba je popularizacija dobre knjige, koja u Francuskoj ne raspolaže onakvim finansiskim sredstvima i reklamom kao što ih ima literatura uvezena iz inostranstva.

Pošto se ovde radilo o manifestaciji naprednih književnika, francuska štampa, osim naprednih listova, ćutala je sve dok se na dan sajma nije pokazao ogromni interes publike. Tek tada su se listovi sa nekoliko šturih komentara osvrnuli na ovaj događaj. Koliko je bilo nastojanja da se preko ove priredbe ćutke pređe, vidi se i po tome što radio nije preneo govor pretsednika republike Vensana Oriola, koji je bio stenografisan i snimljen na ploči, iako je to sam Vensan Oriol dozvolio.

DISKUSIJA O KNJIŽEVNIM PITANJIMA

ZBORNIK POEZIJE MLADIH

Povodom festivala omladine Jugoslavije preduzeće »Novo pokolenje« izdalo je zbornik poezije mladih. Ovaj zbornik ne ostaje samo u granicama manifestacije, nije samo panorama omladinske književne aktivnosti, nego treba da bude i mjerilo, ocjena. Na kraju zbornika u napomeni se veli da su u njemu sakupljeni »najbolji radovi mladih pjesnika svih naših naroda«, da se redakcija »pri uređivanju ovog Zbornika prije svega i rukovodila tim da u njega unesemo ono što su naši mladi pjesnici dosada najbolje dali«. Tako ovaj zbornik ima pretenziju da bude u izvjesnoj mjeri i antologija. Zbog toga je i veća odgovornost njenog redaktora, tim prije kad je u pitanju ono što rade, što pišu mladi ljudi koji se još nijesu umjetnički oformili i afirmirali.

Za uspjeh toga posla svakako je potrebno utvrditi, određen i jasan kriterij, a to znači da se u ocjeni dobrog, lijepog, uspjelog u umjetnosti i književnosti polazi od shvatanja jedinstva sadržaja i forme, idejnog i umjetničkog.

Ali kriterij po kome je u zbornik ušlo »ono što su mladi pjesnici dosada najbolje dali«, nije dosljedan ni jasan. Ono se kreće od pravilnog shvatanja jedinstva forme i sadržaja, jedinstva umjetničkog i idejnog, do eklektičnog dozvoljavanja formalizma, naturalizma, primitivizma i sličnih nama tuđih skretanja, kao i grubih idejno-političkih nejasnosti, kolebanja i zamračivanja.

Ovaj zaključak se stiče na osnovu mnogih pjesama (a ne samo na osnovu stihova Vesne Parun, koja je od posljednje svoje zbirke »Zore i vihori« učinila neke, ipak ne otsudne korake ka naprednoj, stvarnoj poeziji, ka poeziji u njenom ljudskom smislu). Iz analize samo nekih od tih pjesama (kako pojedini pjesnik daje izvjesnu temu, ili kakav motiv uzimlje, šta ga inspiriše i sl.) reljefno se može pokazati eklekticizam tog kriterija, — a naročito nebriga prema gruboj i pogrešnoj idejno-političkoj osnovi nekih pjesama.

Pjesma »Trube« (str. 38) Slavka Vukosavljevića idejno nejasno i izražajno površno nagovještava rat:

— vojnička truba trubi:
— — — — — — — — — —
. . .U svetu jošte živi neman,
trubljenje truba da li znaš,
pred svakim mrakom jesi li
spreman
za naša jutra da život daš?

Ova pjesma ostavlja utisak praznog igranja riječima; stav prema ratu izražen je u njoj praznom, površnom eksklamacijom.

U pjesmi »Susret« istog pjesnika (str 41) vidimo pokušaj da se ljubav među mladima izrazi bez banaliziranih parola; pjesnik je, međutim, izabrao malograđansko-sladunjav i vulgaran motiv, koji ne otkriva istinit sadržaj ljubavi:

ona mi pruži pola pereca,
— — — — — — — — — —
U meni dete poče da jeca
i traži, traži, htelo bi ludo
opet iz njene ruke pereca.

Poetsko davanje ovakvih osjećanja nije adekvatno shvatanju o pravoj ljubavi, koje ima naša omladina, i koje je u svojim stihovima, u istom zborniku, dao na pr. Svetislav Mandić, u pjesmi »Crtež na prozorskom oknu« (str. 100). To shvatanje pokušao je da izrazi i Branislav Živojinović, ma da formalno slabim stihovima, koji ponekad grubo deluju (»Bdenje u brigadi« , str. 53):

Želela bih da prvi u četi
i brigadi budeš, gradi moj.
Nek ti svaki zamah na me seti;
kao mene na te vreli znoj.

»Pomladna«, pjesma Dušana Željeznova je prazna, konvencionalna, isforsirana pjesma o proljeću. Ovakvih pjesama u zborniku ima još, a još više pojedinačnih stihova i strofa koje nije trebalo objaviti kao najbolje primerke poezije mladih. Izvjesni formalistički elementi narušavaju relativno dobre pjesme Jure Kaštelana, (po čemu je on ušao u zbornik poezije mladih?) koga s vremena na vrijeme ponese muzika i ritam stiha, zvonkost riječi, ili pak pesimistički, »unutrašnji« impulsi, a nekad i nepotrebna naturalistička bizarnost spoljnih detalja (u pjesmi »Tifusari«).

Suputnik formalizma, koji je kod nekih postao bolest, jeste idealizacija stvarnosti. To je rezultat nemoći da se sagleda istina, koja se otkriva u konkretnoj stvarnosti, čija je ljepota u savladanju svih onih tegoba i suprotnosti s kojima se naše društvo bori u izgradnji socijalizma.

Primjeri takve poezije su stihovi Vuka Trnavskog, Slobodana Galogaže i drugih.

Jabuke se kite bijelim prahom,
što ih sipa
svaka noć i dan.
Pa ti život
ključa, vrije jako,
I htjenje je
ispunjeno svako.
Sve pod rukom kao vedri san.
(Str. 42)

U pjesmi »Devojka i pruge« Mire Alečković (str. 16) govori se o brigadirki koja je napustila selo i zaposlila se u gradu. Ona je sebi pozvala majku:

da vidi da nije uzalud uvela
i da je deci svanuo dan.

Novi dan — bolji radni i životni uslovi nijesu rezultat toga da su roditelji »uveli« od briga i muka već rezultat revolucionarnog društvenog preobražaja, borbi i napora koji su stvorili uslove boljeg, ljudskog života. Ovakvi stihovi to nijesu na poetski način istakli već ostavljaju čitaocu da nagađa, da sam zaključuje na osnovu istoriske, objektivne stvarnosti, i tako faktički dozvoljavaju malograđansko shvatanje »boljeg« života. (Osim toga ova pjesma ima i nedomišljenosti u slikama i figurama. Na pr. u prvom stihu druge strofe komparacija »mašina brza kao dani« ne slaže se sa komparacijom u prvom stihu pretposlednje strofe »Tutnji mašina ko voz zaleteli« itd.).

Takvim metodskim postupkom pjesnika, upotrebom nepotrebnih detalja koji su u kompoziciji pjesme dobili karakter uopštenoga, tipičnoga, ovi stihovi doveli su — bez obzira što ti stihovi ne govore o glavnoj radnji, glavnom motivu — do nepravilnih, netačnih poetskih interpretiranja narodnooslobodilačke borbe. Kroz ovakve stihove provejavaju shvatanja teorije o tz. »šumi«. Po toj »teoriji« partizani su se skrivali i najbolji ljudi išli su iz grada u šumu, jer je navodno tamo za njih u prostranstvima brda, planina i šuma sigurnije i lakše bilo naći skrovište od neprijatelja. Međutim, stvari stoje suprotno. Najbolji ljudi naše zemlje nijesu radi spasavanja glave išli u brda, planine i šume, već zato da — iskorišćujući prirodne prednosti — svakodnevno tuku mnogo nadmoćnijeg neprijatelja. Partizani su dakle bili ti koji su tražili neprijatelja, a ne neprijatelj njih.

Pjesmom »Tuđe djevojke« (strana 144) Luke Soldića dominira nevjerica u snagu čitavog talijanskog naroda (»vi nosite smrt i otrove strašne« — U vama šumi krv u crnom traku«), koga su prisilili da služi svojim neprijateljima. Međutim nikada njegovi tirani nijesu mogli ugušiti njegovu težnju za slobodom. Taj narod je, i pod najtežim uslovima, makar i pojedinačnim herojskim primjerom, ipak pokazivao da sve snage nijesu uništene, da je živa misao o budućnosti. On je u vremenu građanskog rata u Španiji pokazao na djelu solidarnost s demokratskim snagama svijeta. Danas on pokazuje da nije izgubio vjeru u bolju budućnost, da se u svakodnevnoj borbi razrješavaju njegove sputane snage. I ovdje je autor lične doživljaje pjesnički uopštio i subjektivistički odrazio stvarnost.

Dalji, krupni nedostaci su izbor pjesama od pojedinih pjesnika i naročito to da u zborniku nijesu zastupljeni još neki pjesnici među čijim pjesmama sigurno ima takvih koje bi mogle ući u zbornik, kad bi se njihov rad solidno, kritički pregledao.

U ovom zborniku uopšte nijesu zastupljena dva mlada pjesnika iz Makedonije, Srbo Ivanovski i Gogo Ivanovski, koji je krajem 1946 godine izdao prvu zbirku »Za novata prolet«, a nedavno drugu zbirku pjesama. Onoga ko to zna teško je uvjeriti da među tim pjesmama nema jedne pjesme koja je mogla ući u ovakav zbornik. Isto tako nijesu zastupljeni ni neki pjesnici iz Slovenije, kao što su France Kosmač, čije neke pjesme spadaju i među najbolje pjesme koje su poslije rata objavljene u Sloveniji, zatim Jože Šmit ili Miho Klinar, koji je počeo da piše za vrijeme narodnooslobodilačke borbe, a poslije rata štampao i zbirku pjesama.

Tako je Slobodan Berberski zastupljen jednom refleksivno-deklarativnom pjesmom, dok je, recimo, ispuštena njegova pjesma »Konjiću, beli konjiću« (»Letopis« mart 1946) koja ima više lirskih akcenata; Lazo Karovski takođe je zastupljen jednom, a nije teško naći čak i nekoliko njegovih boljih pjesama od te: Ivan Minati zastupljen je svojim boljim pjesmama, ali među njima nema, i po idejnoj osnovi i umjetničkoj obradi, i po originalnosti motiva, njegove najbolje pjesme »Svidenje«. Ta pjesma spada vjerovatno među najbolje pjesme koje su napisali mladi pjesnici Slovenije. Vida Brestova, djevojka iz jednog dolenskog sela, koja je naučila u narodnooslobodilačkoj borbi da sriče prva slova i tu počela da piše, zastupljena je sa četiri pjesme, od kojih je jedna (»Pesem viharja«) slaba agitka i mogla je da bude zamijenjena kojom boljom pjesmom, na pr. »Očetu v spomin«, ili »Materi partizana«. Isto tako, umjesto pjesme »Pod šatori« Petra Leveca (o kojoj je već bilo riječi u književnoj kritici) mogla je da bude štampana npr. pjesma »Neznani materi« ili »Naša ljubezn«, jer su to njegove bolje pjesme. Pjesma sa tematikom iz obnove »Mladeniško srce«, zbog mjestimične nejasne simbolike trebalo je da otpadne u korist koje bolje pjesme (na pr. »Muslimanke«).

Među pjesmama mladih slovenačkih pjesnika postoje pjesme bolje nego li je već spomenuta pjesma Dušana Željeznova »Pomladna«, o kojoj vjerovatno ni pisac ne gaji iluzije kao o dobroj pjesmi. Nedostaci ove vrste svakako su najmnogobrojniji.

U ranijim izdanjima Nopoka bilo je kardinalnih štamparskih grešaka, ali i u ovom izdanju ima ih takvih preko kojih se ne može preći. Iz jedne pjesme Velesa Perića ispuštene su dvije zadnje strofe i tako je pjesma ostala nezavršena. Uzmimo stihove pjesme Rodoljuba Andrića: »Za Istru našu« (strana 20):

Gortane Vladimire ti si brigada!
Istre naše
Ti si barikada
I bićeš prvi rov
Na mrtvoj straži naše slobode.

Ovako štampani, ovi stihovi izmijenili su smisao pjesme. Pjesnik je pjevao o Istri kao simbolu barikade i prvog rova naše slobode pa treba da stoji, umjesto drugog, peti padež »Istro naša«. Za odlomak pjesme »Kratovo« Ace Šopova (str. 167) dat je naslov »Partizanski prolet«, a treba da stoji, umjesto pridjeva muškog roda, pridjev ženskog roda »partizanska«; umjesto imenice »dni« u naslovu »V denovite dni« (str. 168), koji je ovako besmislen, treba da bude prilog »idni«. Greške u tekstu mnogobrojne su, a naročito u pjesmama koje su štampane na makedonskom i slovenačkom jeziku. U nekim pjesmama ima više od pet grešaka. Nesumnjivo je da ove greške još više dopunjuju sve one već pomenute nedostatke ovoga zbornika-antologije.

Nuset SEFEROVIĆ

JOŠ O IZDANJIMA NAŠIH KLASIKA ZA OMLADINU

U »Književnim novinama« br. 40, objavljen je prikaz V. Đurića na moju redakciju **Odabranih pesama** A. Šantića. U prikazu je rečeno nekoliko oštrih zameraka mom izboru iz obimnog Šantićevog pesničkog rada, navedeno je nekoliko pesama koje su ušle u ovu zbirku a nije trebalo da uđu i čitav niz takvih koje nisam uzeo u obzir a trebalo je da uđu u zbirku. Ali, s druge strane, Đurić je naglasio da je izbor učinjen »sa retkim razumevanjem«, da je redaktor pri odabiranju pesama nastojao da se oslobodi sugestija koje potiču iz zastarelih ocena Šantićeve poezije, da je taj postupak »veoma poučan za sve ljude koji se bave ovim poslom«, itd. — Prema tome, i pored učinjenih zameraka, prikaz je, u celini uzevši povoljan. Što se ipak upuštam u diskusiju to nije, dakle, zbog toga što bih hteo da se »branim« od neke »nepravedne« i »zlonamerne« kritike, nego zato što smatram da će biti od koristi i meni, i Đuriću, koji, takođe, sprema jednu zbirku Šantićevih pesama, a i svima »koji se ovim poslom bave« ako se ta pitanja prodiskutuju.

Pre svega hoću da priznam da je u drugoj redakciji pesme **Kovač** ideja u trećoj i četvrtoj strofi jasnije kazana i obuhvatnija je nego u prvoj redakciji koju sam ja uneo u zbirku. Ta druga redakcija izmakla je mojoj pažnji, i tu svoju nesmotrenost smatram za propust. Isto tako nije trebalo unositi pesmu **Novo pokolenje.** Mene je zanela »silina bratske ljubavi koja je odista gorela u pesnikovom srcu«, kako to tačno kaže Đurić za tu pesmu, a osim toga učinilo mi se da je pesma ne samo po osnovnoj ideji, nego i po nekim pojedinostima (»U pokajanju prošle su rane i vred, što smo ih borbama dugim, kada se kobno smejao satana bled, zadali jedni drugim . . .«), još aktuelna, potseća na vreme fašističke okupacije. Ali ja ne smatram za grešku toliko samo to što sam pesmu uneo, koliko je greška što sam pokušao da je »spasem«, izostavljajući dve strofe, iako Đurić u svom prikazu ovu grešku ne naglašava. Zbirka je namenjena omladini, i zbog toga mi je izgledalo da je redaktoru takvo skraćivanje dozvoljeno. Đurićev prikaz me je izazvao da o tom ponovo razmislim, i danas mislim drukčije. Skraćivanja su moguća, ali su dozvoljena samo u onim slučajevima kada ni u koliko ne menjaju pesnikovu misao ili osećanje!

Najzad, za diskusiju je da li je bilo opravdano uneti pesmu **»Ručak«**, »u kojoj je sirotinja zaslađena«. Idiličnost te pesme meni je bila očigledna, i to sam izričito naglasio u predgovoru (str. XVIII), a u zbirku sam je uneo radi toga da se vidi kako je Šantić gledao na radništvo. Ako bi se dosledno sprovelo Đurićevo gledište da u zbirke za omladinu ne treba unositi starije pesme u kojima je došlo do izraza jedno drukčije gledište na radništvo nego što je naše današnje gledište, onda bi, izuzimajući **Pjesmu podzemnu,** trebalo izostaviti sve Šantićeve pesme o radnicima, pa i najveći deo onih o seljaku. Ovo nas dovodi do jednog opštijeg pitanja koje je Đurić pokrenuo, naime: da li pri odabiranju pesama jednog starijeg pesnika za omladinu treba nastojati i da se taj pesnik što potpunije prikaže, ili se moramo strogo ograničiti na one pesme u kojima je po našem mišljenju izraženo pravilno gledanje na pojave u životu?

Na jednom mestu Đurić kaže da se izdanja za omladinu moraju razlikovati od izdanja za odrasle, od izdanja celokupnih dela, od izdanja koja idu za »tim da svestrano prikažu pisca«. Na drugom mestu, međutim, on mi zamera što nisam uneo još nekoliko pesama u ovu zbirku namenjenu omladini, jer da sam to učinio, po Đurićevim rečima »Šantić bi bio potpunije prikazan našoj omladini«. Problem, dakle, ni samom Đuriću nije bio jasan. Samo se po sebi razume da se izdanja za odrasle moraju razlikovati od izdanja za omladinu, pogotovo izdanja »celokupnih dela« od užeg ili šireg izvora iz tih dela, ali je posebno i veoma važno pitanje da li bi izborom lirskih pesama jednog starijeg pesnika trebalo težiti za tim da se omladini pruži što je moguće potpuniji lik pesnika. Priređujući **Odabrane pesme** Šantićeve ja sam na prvom mestu išao za tim da čitaocima pružim pesme koje će na njih vaspitno delovati, ali sam uz to nastojao da unesem i takve pesme iz kojih mogu crpsti saznanje o prošlim vremenima (naravno pazeći da ne unesem ni jednu pesmu koja bi u vaspitnom pogledu mogla negativno delovati), a istovremeno težio sam da čitaoci iz pesama koje unosim mogu sebi stvoriti lik Šantića kao čoveka i pesnika.

U svom prikazu Đurić se zadržao na dvema malim pesmama **Seljančica i Povratak,** koje u celini navodi, i za koje očigledno misli da ih nije trebalo unositi u zbirku, zbog toga što »idu u red stihova pristupačnih čak i pretškolskom uzrastu«. Te dve pesmice su zaista tako jednostavne po formi da su shvatljive i deci: njih je pesnik i namenio deci. Ali je Šantić, i u jednom i u drugom slučaju, najjednostavnijim sredstvima uspeo da stvori živu sliku i, što je glavno, i u jednom i u drugom slučaju, izrazio je ideju o životu, koja nije ni malo banalna, ideju o radosti koju imamo od rada, koja upotpunjuje, ako i za nijansu, Šantićev pesnički lik.

Postavlja se načelno pitanje da li se u jednoj zbirci lirskih pesama za omladinu mogu unositi i pesme koje su dostupne nižem uzrastu, i, ako je to u načelu dozvoljeno, onda kakve se pesme mogu unositi? Granice između uzrasta Đurić je po mom mišljenju, i suviše šematski postavio, ali se o uzrastu čitalaca mora voditi računa, o tom nema govora. U tom pogledu mislim da treba naročito paziti na to da se u neku zbirku ne unesu takve pesme koje bilo po temi bilo po obradi **nisu dostupne** uzrastu kome se zbirka namenjuje, a da se mogu unositi pesme dostupne i mlađem uzrastu, ako su one dobre.

U poslednjim stavovima svoga prikaza Đurić je izneo principe kojih se valja pridržavati »prilikom izbora« književnih dela za decu i omladinu. Po njemu ti principi su sledeći: 1) »delo mora odražavati stvarni život radnih masa«, 2) »delo ne sme da bude opterećeno religioznim predrasudama« i 3) »delo mora da ima nesumnjivu umetničku vrednost«. — Sva ova tri principa Đurić je i detaljnije izložio i obrazložio, iako, naravno, u ovako kratkom prikazu i ovako uzgred nije mogao sasvim iscrpno izložiti svoje misli. U načelu ovim principima nema šta da se prigovori. Ali ono na šta bih hteo da skrenem pažnju jeste činjenica da ih se sam Đurić ne pridržava dosledno.

Đurić mi zamera što nisam uneo pesmu **Ustav.** Po temi ta je pesma zaista zanimljiva, ali ne i »po tonu«, kako to tvrdi Đurić, a još manje po »duhovitom potsmehu«. — Ironično-ležerni ton u kome je ta pesma kazana ne priliči Šantiću, on je tuđ za njega, pozajmljen i jevtin: »Tvoja suza više nije ljuti os (»suza« i »os«?!)

Gle, nad tobom sreća sad visi visoko
Kao slatka kruška
Samo čuvaj nos . . . «

Ja ne znam u čemu Đurić vidi »duhovit potsmeh«, ako ne u onom: »Jošte jednu čašu brzo amo, Gustav! Dobili smo ustav!« — Po mom mišljenju umetnička obrada ove pesme daleko je ispod Šantićevog nivoa. Pesma **Kiridžije,** ma da je kud i kamo bolja od pesme **Ustav,** takođe, ima nedostataka u obradi. U toj pesmi ima isuviše pripovedanja, tako da je razvučena. Pripovednih elemenata može biti i u lirskoj pesmi, ali ti elementi valja da su potčinjeni izražavanju jednog osećanja ili misli, što ovde nije slučaj. No u jednoj zbirci za omladinu preko toga moglo bi se preći (kao što je sam i učinio u dva ili tri slučaja), ali srž ove pesme o kiridžijama čini pripovedanje Grgura, »gazde hana«, o Lazaru Mutapu (od ukupno 46 tercina, 31 se odnose na to pripovedanje), a cela ta priča u mnogo čemu potseća na onu staru pesmu: »Ko to beše mati? Birčanin Ilija«. Zamisao, dakle, nije originalna, te najviše zbog toga pesmu nisam uneo.

Ovo potcenjivanje i prenebregavanje umetničke obrade u onim pesmama gde je pesnikova zamisao dobra i odgovara, manje ili više, našim shvatanjima, može vrlo lako da odvede u jedan naročiti oblik vulgarizovanja marksističko-lenjinističke nauke o književnosti, koji je utoliko opasniji ukoliko je za neupućeno oko teško uočljiv. Kad kaže da »delo mora da ima **nesumnjivu umetničku vrednost, kako bi blagotvorno delovalo na razvijanje osećanja i smisla za lepo«,** Đurić i suviše usko shvata i pojam umetničke vrednosti i pojam lepoga. Ovde ćemo samo reći da se umetnička vrednost jednog dela ne sastoji ni u samoj ideji i temi ni u samoj obradi, nego u njihovom jedinstvu, upravo u načinu na koji je ideja uobličena, u njenoj neposrednoj konkretizaciji. Navodeći principe odabiranja književnih dela za omladinu, Đurić pod 1) govori o sadržini dela, a tek pod 3) o »umetničkoj vrednosti«, podrazumevajući očevidno pod tim pojmom samo formu. Pri teoriskoj analizi jednog književnog dela, već samim tim što se radi o analizi, mi moramo razmišljati posebno o sadržini, posebno o formi a posebno o njihovom uzajamnom odnosu; ali pri ocenjivanju da li jedno delo treba da se pruži omladini ili ne, moramo imati pred očima jedinstvo sadržine i forme, onako kako je ono ostvareno u konkretnom delu, dakle pravilno shvaćenu umetničku vrednost dela. Ako bilo koja od tih glavnih komponenata umetničke vrednosti ne zadovoljava jedno određeno merilo, delo ne treba uzimati u obzir. U gornjim slučajevima Đurić je prešao preko činjenice da sadržina nije dobila adekvatnu formu.

S druge strane Đurić je ukazao na nekoliko pesama, koje, po njegovom mišljenju, nisu smele izostati iz zbirke, a koje ne izražavaju niti neko dublje osećanje niti neku značajniju misao. Takve su pesme, na primer, **Na žalu, Jutro, Proljetna bura** i još poneka. Ima, naime, čitav niz Šantićevih pesama u kojima on prema prirodi i životu koji ga opkoljava zauzima dosta izrazit objektivističko-impresionistički stav. U tim pesmama on niže pojedinosti, ne povezujući ih i ne zadahnjujući ih kakvom snažnom mišlju ili osećanjem. Te pojedinosti su, zaista, katkad oštro zapažene i realistične. Od takvih pesama ja sam u zbirku uneo dve ili tri, ali sam uzeo one u kojima tih oštro zapaženih realističkih detalja ima poviše, tako da već sama evocira jedno prohujalo vreme ili karakterističan pejsaž. Takve su na primer pesme **Na pripeci, Zimsko jutro** i slične. Mislim da je to bilo dovoljno da se i ta strana Šantićevog pesništva prikaže. Ni pesme **Na žalu, Jutro,** pa zatim **Zima, Zora,** koje Đurić takođe preporučuje, nisu za odbacivanje, i u njima ima rečitih pojedinosti, no ako bi se u jednoj ovakvoj zbirci u tom pravcu išlo mnogo dalje nego što sam ja išao, u Šantićevom pesničkom liku bila bi nepravedno podvučena jedna crta, koja nije bitna za njega, naime njegovo neopravdano nastojanje da ne zaostane iza nekih modernističkih pesnika, na prvom mestu Dučića. Dučićev uticaj naslutio sam i u pesmi **Srce,** koja inače nikako ne bi bila suvišna u jednoj ovakvoj zbirci; da je simbol na kraju pesme jednostavnije rečen, nikako je ne bih izostavio. Taj simbolizam bio je razlog što nisam uzeo ni pesmu **Na mrtvoj straži,** koju Đurić takođe preporučuje.

Ta pesma je iz ciklusa **Na starim ognjištima.** O tom ciklusu, u celini uzevši, Đurić nema povoljno mišljenje, što je sasvim opravdano. Ja sam, po rečima Đurićevim, iz tog ciklusa »uzeo ono što najviše vredi «, upravo uzeo sam nekoliko boljih pesama u kojima Šantićev partiotizam nije sužen »na buržoaski nacionalizam i šovinizam«. Đurić preporučuje još nekolike, između ostalih i **Pred Bitoljem,** koja ima pesničkih kvaliteta. Pri pažljivoj analizi, međutim, iz te pesme bi se dao takođe naslutiti »buržoaski nacionalizam«. Slično je i sa pesmom **Ohridska vila,** koja nije iz ovog ciklusa. U toj pesmi, u kojoj je po rečima Đurićevim »kazana teška sudbina Makedonije«, ne pominje se izričito ni Makedonija, a kamoli makedonski narod, tamo je reč samo o »dičnom bratu« koji će »dojezditi« kao »osvetnik«. Osim toga ta pesma je prilično »opterećena religioznim predrasudama«: »Bože mučenika, ... zar ti ovu zemlju ostavi i prokle?« — Pesme: **Zgarište** i **Pesma invalida** iz ciklusa **Na starim ognjištima,** zaista su dobre, i ja sam zahvalan što mi je na njih skrenuta pažnja. Ali ovim povodom ja bih postavio jedno načelno pitanje: da li je opravdano iz jednog ciklusa pesama koji pretstavlja izvesno idejno jedinstvo izdvajati pojedine pesme kao posebne celine? Ja sam smatrao da za ovakvu zbirku jeste, utoliko pre što ni u jednoj pesmi koju sam iz ciklusa uzeo ona idejna nit koja ciklus čini celinom nije bila ne samo izrazita, nego se ne da ni naslutiti. No, pitanje je svakako za diskusiju.

I pored izvesnih nedoslednosti u prikazu, i pored toga što se sa nekim pojedinostima ne bih mogao složiti bez detaljnije diskusije koja bi me ubedila, Đurićev prikaz meni je mnogo koristio. Već samim tim što čovek postaje svesniji činjenice da i najskromniji radnik na književnosti »mora odgo[illegible]rati za svaku svoju riječ«, kako t[illegible] že Vuk Karadžić, isto priređiva[illegible] ne zbirke pesama mora dati r[illegible] svakoj pesmi koju unese u zb[illegible] je propusti uneti, već samim [illegible] te kako opravdano oštro kri[illegible] književnog rada ma koje v[illegible] Ako prikaz uz to izazov[illegible] još i načelnu diskusiju, on je još [illegible] više koristio. U najmanju ruku ovo dvoje Đurić je svojim prikazom postigao.

Dve principijelne napomene povodom jedne kritike novog izdanja Šantićeve poezije

U feljtonu 40 broja »Književnih novina« od 16 novembra 1948 godine objavljen je kritički članak Vojislava Đurića »O izdanjima naših klasika za omladinu«, u kome je, povodom »Odabranih pesama Alekse Šantića« u redakciji Vida Latkovića, rečeno toliko principijelnih stvari bez dovoljno sigurnog principijelnog stava, da se, u interesu diskusije oko istine i za istinu, na nekima vredi zadržati. Ostavljajući ovoga puta, iz praktičnih razloga, čitav niz drugih pokrenutih problema, ja ću se, koliko je to god moguće kraće, zadržati na dva bitna pitanja.

1.

Kritikujući jedan određeni izbor Šantićeve poezije Vojislav Đurić je na više mesta u svom članku davao i sumarne karakteristike Šantićeva pesničkog rada, idejno-umetničku analizu njegove sadržine, estetsku ocenu njegove vrednosti. Kako u našoj savremenoj kritici još uvek nije ni izdaleka data, čak ni u osnovnim linijama, pravilna ocena Šantićeva književnog dela, Đurić je u ovom svom napisu, koji je imao drugi predmet i drugu svrhu, pokušao da uzgred dâ i novu ocenu Šantićeve poezije.

Kada se iz njegovog napisa povade i poređaju jedan za drugim oni stavovi, u kojima pisac, kao uzgred ali s kategoričkim tonom, daje ocenu Šantića, onda već odmah, i na prvi pogled, padaju u oči neke duboke unutrašnje kontradikcije. Za Đurića je Šantić

»već u prvo vreme svoga pesnikovanja — po temama koje je obrađivao — bio narodni pesnik u punom smislu te reči«. On je već tada pozivao u borbu za oslobođenje roba, tugovao za sudbinom ratara (zar narodni pesnik tuguje?), proklinjao izdajnike, sanjao o slobodi i pobedi, kovao »novi mač« i dizao »junačku molitvu«;

»Šantić je **nedvosmisleno** stao na stranu ugnjetenih, izražavajući veru u njihovu pobedničku budućnost i bacajući plameni protest u lice nasilnicima«;

»Sve do smrti, veran pozivu narodnog pesnika, veran najboljim tradicijama srpskog pesništva, on je — sa više ili manje umetničke sreće — izražavao stradanje, težnje i pregnuća potlačenih narodnih masa. Uza sve zablude u koje je iz raznih uzroka — u ovom ili onom slučaju morao zapadati, on je — **u najvišoj meri** — pesnik potlačenog naroda, pesnik potlačenih ljudi uopšte«.

Uporedo sa takvim — »nedvosmislenim« i »u najvišoj meri« — afirmisanjem Šantića kao »pesnika potlačenih ljudi uopšte«, koje nije i ne može biti ublaženo umetnutom misli (»uza sve zablude . . .«). Đurić kasnije daje, u konkretnom obrazloženju pojedinih pesama, i ovakve karakteristike Šantićeva pesništva:

»Stihovi u kojima je rečena neistina o životu i to najlepšom rečju i kao neoboriva istina«;

»Neke Šantićeve pesme su suviše (suviše? za koga suviše?) hrišćanski ponizne; u njima on propoveda ne samo pomirenje sa bedom nego i radost u njoj i zbog nje«.

»Sličan je slučaj i sa pesmom »Ručak«, u kojoj je takođe sirotinja zaslađena«;

»Šantićev patriotizam u tim pesmama sužava se, često, na buržoaski nacionalizam i šovinizam. Visok ton, egzaltiran stav, pobednički trube, ratnički pokliči — katkad — više objavljuju i nameću program srpske buržoazije nego što izražavaju istinsku ljubav prema domovini«.

Do ovakvih protivrečnih stavova u oceni Šantića, koji nisu plod nelogičnog razvoja misli nego sholastičkog primenjivanja dijalektičkog metoda u književnoj analizi, Đurić je očigledno došao shematičnim uopštavanjem pojedinih težnji i tendencija, podvlačenjem sad ove sad one strane Šantićeva književnog dela. Da je pisac pristupio konkretnoj analizi Šantićeve poezije, vodeći uvek računa o određenoj društveno-istoriskoj sredini iz koje je pesnik crpao i tematsku, i idejno-političku i umetničku problematiku, onda bi video da je Šantićevo delo, baš zato što pesnik nije umeo da se do kraja snađe u stvarnosti složenoj od suprotnih tendencija, protivrečno u sebi: da u njemu naporedo, često i nerazlučno žive i deluju i progresivne tendencije (koje su dominantne) i reakcionarne (koje su sporadične).

No unutrašnje protivrečnosti u Šantićevu pesničkom delu ne mogu i ne smeju biti razlog za protivrečnosti u umetničkom sudu o njemu.

2.

Pošto je izvršio detaljnu analizu ovog novog izbora Šantićeve poezije, pri čemu je dao niz tačnih i korisnih sugestija, Vojislav Đurić se na kraju svoga napisa zadržava na zahtevima koji se mogu postaviti izdavačkim preduzećima u priređivanju kritičkog izbora dela naših klasika za omladinu. Uopštavajući iskustvo koje je stekao kritičkom analizom »Odabranih pesama« Alekse Šantića u redakciji Vida Latkovića, Vojislav Đurić postavlja, u umetničkom pogledu, ova tri osnovna principa:

»1) delo mora da odražava stvarni život radnih masa, njihova pregnuća, napore, borbu, stradanje, težnje ka boljoj budućnosti, njihovu ljubav prema rodnoj grudi, njihov otpor raznim ugnjetačima i porobljivačima, i da tako budi simpatije za ugnjetene, mržnju prema eksploatatorima i ljubav prema domovini i narodu.

2) delo ne sme da bude opterećeno religioznim predrasudama, jer su one . . . najpodmukliji i najopasniji trovači.

3) delo mora da ima nesumnjivu umetničku vrednost, kako bi blagotvorno delovalo na razvijanje osećanja i smisla za lepo«.

Šta je, ustvari, pisac hteo da kaže ovim principima »od kojih se ne sme otstupiti?«

Zar merilo »delo mora da odražava stvarni život radnih masa, njihova pregnuća, napore, borbu, stradanje« itd. itd. ne bi, dosledno primenjeno kako je apodiktički rečeno, za sva vremena izbacilo iz našeg kulturnog nasleđa poeziju Prešerna i Vojislava »Bakonju fra-Brne« Sime Matavulja, »Nečistu krv« Borisava Stankovića, skoro sva dela našeg kritičkog realizma uopšte?

Zar tačka 2, sama po sebi opravdana, ne bi, primenjena bez milosti i pogovora na svu našu klasičnu književnost, izbrisala iz kulturne istorije i sva ona naša književna dela nastala u periodu kada je, u specifičnim društveno-istoriskim uslovima, religija bila jedna od formi u kojima se kretala misao naših kulturnih radnika. Zar merilo »delo ne sme da bude opterećeno religioznim predrasudama«, kada je u pitanju naša starija klasična književnost, ne bi onemogućilo, zbog izvesnih njihovih osobina, i takva ostvarenja kao što su Marulićeva »Judita«, Gundulićev »Osman«, Njegoševa »Luča mikrokozma«? Zar ti pisci, i pored delimičnih religioznih predrasuda u posmatranju čoveka i života, ipak nisu dali jarku umetničku sliku svoje epohe, problema koje je ona rešavala, ljude koji su se borili da razagnaju magle lažnih tradicija koje su se htele da ovekoveče?

Očigledno, ovde se ne radi ni o kakvim principima jednog dobro promišljenog i na realnim uslovima zasnovanog kriterija, nego o mešanju krutih i neodrživih zahteva, stvorenih na sholastičkom shvatanju i vulgarizaciji načela materijalističke estetike, — o prenebregavanju istoriskog momenta i primeni principa savremenog realizma na dela nastala u ranijim periodima. Radi se o mešanju, koje je utoliko upadljivije, što se ovi »principi« ne drže među sobom, što se ne upotpunjavaju, što udruženi ne obrazuju jedinstveni kriterij za ocenjivanje naše klasične književnosti. Jer, može li jedno književno delo »da odražava stvarni život radnih masa . . . i da tako budi simpatije« (kao što se kaže u tački 1), a da istovremeno bude »opterećeno religioznim predrasudama« (kao što se kaže u tački 2)? Ili, takođe: može li jedno delo da nema »nesumnjivu umetničku vrednost« a da bude klasično . . . i da »budi simpatije«?

Da su svi ovi principi rečeni kao lično »veruju« samoga pisca, da su dakle postavljeni manje kategorički, kao jedan predlog načela kojih se treba pridržavati u redigovanju izdanja za naše mlado pokolenje, stvar bi, nema sumnje, i onda bila jednostrano postavljena, ali ne bi mogla izazvati toliku zabunu koliku će ovi principi izazvati jer su rečeni s tolikim autoritetom i na tako kategoričan način.

Zbog toga je bilo potrebno ovo nekoliko sumarnih napomena.

Eli FINCI

SMOTRA AMATERSKE GLUME

Savezi kulturno-prosvetnih društava glavnih gradova naših republika održali su u novembru gradska takmičenja svojih kulturno-umetničkih društava i na njima izabrali najbolje sekcije, koje su 27 novembra izvele programe u Zagrebu, Sarajevu i Beogradu.

Na završnoj smotri u Zagrebu učestvovali su sa svojim dramskim sekcijama: »Abrašević« iz Beograda, »Vladimir Nazor« iz Zagreba, Šentjakobsko amatersko pozorište iz Ljubljane, »Mladen Stojanović« iz Sarajeva i »Kočo Racin« iz Skoplja.

Na osnovu utisaka dobivenih na zagrebačkoj smotri, pre svega treba konstatovati da su dramske sekcije kulturno-umetničkih društava učinile znatan napredak u poređenju sa prošlogodišnjim nivoom amaterske glume i da taj napredak na ovogodišnjim takmičenjima obeležava jasno određenu najvišu tačku na razvojnoj liniji glumačkog amaterstva, koje se u našoj posleratnoj eposi sasvim odvaja od onoga što se pre rata moglo da vidi na amaterskim pozornicama. Najbolja amaterska društva su definitivno prevazišla fazu površnog i neodgovornog diletantizma i pošla putem koji se karakteriše pravim umetničkim odlikama. Amateri su ove godine pokazali sposobnost ulaženja u složene uloge ozbiljnog repertoara, uloge koje zahtevaju brižljivu studiju i koje se ne mogu savladati bez izvesne stvarne obdarenosti.

Sterijin »Kir-Janja« u tumačenju beogradskog »Abraševića« i Cankarev »Kralj na Betajnovi« u tumačenju ljubljanskog Šentjakobskog amaterskog pozorišta, dveju dramskih sekcija koje su na završnoj smotri dale najveću umetničku meru među svim učesnicima, svedoče da se amaterska gluma u svojim najboljim oblicima približava pravoj umetničkoj interpretaciji, da se uspešno oslobađa slepog podražavanja pretstava i pojedinačnih uloga viđenih na profesionalnim pozornicama, da pravilno koncipira likove u datoj istoriskoj i lokalnoj atmosferi, da ne ide za jevtinim efektima formalističkog karaktera, da razvija smisao za realistički prikaz i da stiče osećanje celine ansambla u kojem pojedinac umetnički disciplinovano služi scenskoj realizaciji čitavog dela.

Ovo podizanje umetničke vrednosti igre očevidno je proisteklo iz novog načina prilaženja obradi dela. Metodološki postupak zasnovan na principima glume preživljavanja, koji su amateri usvajali u neposrednom radu sa svojim umetničkim rukovodiocima ili su ga teoretski dobili na specijalnim kursevima a u praksi pod stručnim rukovodstvom pouzdano primenjivali, jasno je, ne samo u slučaju dva pomenuta društva nego i kod nekih drugih društava, pokazao svoje dobre strane i potvrdio se, i u amaterskim okvirima, kao jedini siguran put ka realizmu.

Tamo, međutim, gde je težnja za zanimljivošću spektakla, kao na primer, u »Otoku mira« od sovjetskog pisca Petrova, u interpretaciji društva »Vladimir Nazor«, uzela više maha nego što dopušta obaveza prema smislu teksta, amateri gube tlo pod nogama i njihov prikaz ostaje bez prave idejne podloge, a igra pojedinaca se razvija stilski neujednačeno.

Neprečišćen odnos prema sadržini dela osetio se, delimično, i u pretstavi »Jazavac pred sudom« društva »Mladen Stojanović«. Satirička oštrica Kočićeva je umanjena time što su nosioci protivradnje, carski činovnici, pasivizirani i pretvoreni u neaktivni objekat Štrpčevog ljutog sarkazma, tako da je pretstava ostala lišena dinamike sukoba između ugnjetenog naroda i onih koji narod ugnjetavaju. Taj sukob u »Jazavcu« nije formalno razvijen, ali on živi u samoj sumnji činovnika koji se pitaju je li Štrbac lud i, konsekvetno tome, ne mogu da se tumače kao dremljivi slušaoci njegovog monologa.

Izbor repertoara je važan faktor u unapređenju amaterske glume. Od pet društava koja su učestvovala na zagrebačkoj smotri, četiri društva su izvela dela iz njima najbližeg domaćeg repertoara, i to im je dalo velika preimućstva. Piščev materijal, dopunjen sopstvenim, neposrednim ili posrednim, saznanjima iz lokalne sredine, pomogao je amaterima da svoje uloge donesu u tipičnosti punije i istinitije, da ih obogate ličnom opservacijom, da ih učine konkretnijim i životno ubedljivijim. To se naročito osetilo kod skopskih amatera u slikanju likova i atmosfere Makedonaca pod okupacijom.

★

Zagrebačka smotra dramskih sekcija kulturno-umetničkih društava glavnih gradova naših republika pretstavlja pozitivan godišnji bilans rada ovih izvanredno korisnih ustanova, koje su već počele da služe, i služiće sve više, otkrivanju novih talenata za popunu glumačkih kadrova u profesionalnim pozorištima. Ali to nije jedini zadatak njihov. Ona treba da, izgrađujući sebe, vaspitaju zdrav smisao i ukus za pozorišnu umetnost kod svoje publike, da sve više jačaju njen interes za pozorište i osposobljavaju je za pravilno razumevanje scenske umetnosti. To je odgovoran i važan kulturni zadatak i naša profesionalna pozorišta bi bila dužna da izdašno pomognu ovu aktivnost preko svojih najboljih umetničkih radnika. Onde gde je takva pomoć već učinjena pokazali su se i plodni rezultati. Naša kritika bi takođe trebalo da se više zainteresuje za rad dramskih amatera i da im pruži podršku u njihovoj plemenitoj težnji za umetničkim usavršavanjem.

M. ĐOKOVIĆ

POVODOM BALETSKOG TAKMIČENJA NA FESTIVALU OMLADINE

U okviru saveznog festivala omladine Jugoslavije, u baletskom takmičenju istupili su članovi i zbor omladine Baleta beogradskog i zagrebačkog pozorišta i njihovih škola. Tom završnom takmičenju prethodila su takmičenja na republičkim festivalima, od kojih je zagrebačko bilo karakteristično kako s gledišta brojnog učešća omladine, tako i po pitanjima našeg baleta uopšte.

U Zagrebu su, sem zagrebačke pozorišne omladine, istupili omladinci riječkog i osiječkog pozorišta. Njihovo istupanje svedočilo je, s jedne strane, o opštem kulturnom preobražaju kod nas, a s druge strane je istaklo zahteve koje ova umetnost mora ispuniti da bi odgovorila svojoj ulozi u našem novom društvu. Gledajući njihove koreografski slabo postavljene plesove, pored nekoliko sposobnih i talentovanih pojedinaca, padalo je u oči otsustvo dobrog koreografskog i plesnog rada s mladim umetnicima. Pokazala se potreba za pedagozima-koreografima koji bi, poznavajući suštinu i zadatak igre, postavili temelje naše plesno-kulturne tradicije ne samo u ovim mestima, nego i u Splitu, Skoplju, Sarajevu itd. Kada bismo imali izdignute pedagoško-koreografske kadrove za sve te centre, ne bi se dogodilo da na završnom baletskom takmičenju u Beogradu istupe samo već pomenuti članovi i zborovi. Iz tih razloga nisu ovi, inače sposobni omladinci, mogli pružiti izraz pune svoje sposobnosti.

Međutim, nisu oni bili jedini, nego je to bio slučaj i sa nekim omladincima beogradskog i zagrebačkog pozorišta. I njihovi koreografi nisu u svojim postavkama plesova raščistili pojmove o sadržajnosti igre, nego su pribegavali prostim formalnim efektima, koji su u suprotnosti s dobrim, sadržajnim i organskim plesnim izrazom. Stoga su ispale neuverljive interpretacije donesenih igara, izbijao nesklad u pokretima i u izražavanju osećanja.

Naša plesna tradicija oslanja se na rad u baletu naših glavnih pozorišta i škola, koje manje-više vode umetnici angažovani u njima. Od njih, uglavnom, zavisi i kako će se razvijati baletski podmladak u tim pozorištima. A šta je bila karakteristika njihovih praktičkih rezultata, bar uglavnom? Pored ozbiljnih postavki naših umetnika, često je u njihovom radu s omladinom prevagnuo pojedini elemenat ove umetnosti, što je bilo pogrešno. Tehnika igre, na primer, dolazila je često u prvi plan. Ali, ma koliko važna ona bila, ona nije sve. Jer igra, pokret, mimika i scenski stav moraju biti samo sredstva za izraz određenog plesnog sadržaja, s njegovim emotivnim vrednostima. Prema tome, tumačenje plesnog sadržaja glavni je cilj, a igra je sredstvo. Igra baletskog umetnika koja nije protkana emotivnom i idejnom interpretacijom — nije potpuna.

Sa žaljenjem smo još primetili, kako na ovom tako i na završnom festivalu, otsustvo naših narodnih motiva. Ne bi trebalo još jednom pominjati nepresušno bogatstvo našeg plesnog folklora. Njegovo duboko proučavanje i stilska obrada moraju biti jedan od osnovnih puteva u razvoju našeg baleta. Primer nenadmašnog svjetskog baleta mora nam ujedno biti i putokaz u ostvarenju zadataka našeg baleta. S tako shvaćenim zadatkom, na taj način vaspitavajući našu baletsku omladinu, stvorićemo naš izvorni stil, koji će ući u riznicu svetskog baleta.

Završno baletsko takmičenje, pre svega, pokazalo je oduševljenje i veoma ozbiljan trud naših omladinaca. Oni su ozbiljno shvatili festival i istupali su s bogatim nizom solističkih i zbornih igara. Treba odati priznanje i njihovim rukovodiocima, koji su uložili svesrdan napor da njihova omladina što bolje uspe.

Od učesnika u takmičenju nagrađeno je deset omladinaca i omladinki, koji su dali na sceni ozbiljne baletske interpretacije. U vezi s mladim baletistima treba ukazati na jednu važnu stvar u njihovom razvitku, a to je da pedagozi treba kod njih da razvijaju specifične crte muških igrača, onakve kakve smo imali prilike da vidimo kod sovjetskog igrača Gusjeva kada je istupao kod nas zajedno s Lepešinskom. Takav stav i kretnje (odvažnost, osećanje vlastitog dostojanstva, snaga i lepota muževnoga skoka — prema ljupkosti, ženskoj gracioznosti, lakom skoku i vazdušastosti kod igračice) — već su u priličnoj meri nagovešteni kod Momčilovića (Beograd) i Jelinčića (Zagreb) dok Trninić (Zagreb) ima talenta koji treba pravilno usmeriti. Od mladih balerina koje su se istakle i dobile nagradu, pokazale su naročito sposobnost interpretacije Katarina Obradović i Bojana Perić.

Zborne igre izveli su beogradski i zagrebački omladinski pozorišni ansambli. Zagrebački je izveo »Labudovo jezero«, u koreografiji bez odviše fantazije, s lepom uigranošću, a beogradski Mazurku i Čardaš iz »Kopelije« s dobrom uigranošću.

Ovo takmičenje imalo je veliki značaj u razvitku našeg baleta, jer je dokazalo talentovanost naše omladine, a i pokazalo nesumnjivi razvitak baleta kod nas od oslobođenja do danas. Važno je da se s tom baletskom omladinom pedagoški i koreografski pravilno radi.

Ž. SKRIGIN

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Prvi broj „Socijalističkog fronta“ organa CK KP Hrvatske

Uoči Drugog kongresa Komunističke partije Hrvatske, koji je otvoren 21 novembra, izašao je iz štampe prvi broj časopisa »Socijalistički front«, organa Centralnog komiteta KP Hrvatske. Časopis je pozvan da odigra značajnu ulogu u daljem teoretskom, marksističko-lenjinističkom izgrađivanju komunista u Hrvatskoj. Već prvi broj časopisa, koji uređuje Nikola Sekulić, pokazuje svojim sadržajem da je redakcija najozbiljnije prišla rešavanju ovog zadatka. Članci koji obrađuju materijal iz istorije KP Jugoslavije, iz narodnooslobodilačke borbe naših naroda, iz socijalističke izgradnje u gradu i na selu, ne samo da donose značajan stvarni materijal koji može da posluži za dalji studij tih problema, nego uopštavanjem izvode teoretske zaključke koji će nesumnjivo doprineti jačanju marksističko-lenjinističke misli, učeći nove kadrove komunista principijelnom postavljanju svih problema koji se javljaju.

Na uvodnom mestu Marko Belinić piše o razvitku Komunističke partije Jugoslavije do partije novog tipa. Zaustavljajući se na osnivanju KP Hrvatske, on kaže: »Osnivački Kongres Komunističke partije Hrvatske održan je u potpunoj ilegalnosti sredinom avgusta 1937 u Samoborskom gorju. Osnivanje Komunističke partije Hrvatske, kao i komunističke partije Slovenije, pretstavlja u to vrijeme konačnu pobjedu političke linije Partije s obzirom na nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Ono ima golemo značenje za proširenje i organizaciono učvršćenje Komunističke partije Jugoslavije... Na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ Komunistička partija Hrvatske bila je najbrojnija po članstvu i organizacijama«.

Josip Hrnčević piše o značaju Velike oktobarske socijalističke revolucije, dotičući se, između ostalog, njenog doprinosa za praktičnu primjenu nauke marksizma-lenjinizma o izgradnji socijalističke države i socijalističkog društva. Govoreći o međusobnim odnosima zemalja socijalizma i narodne demokratije on kaže:

»Metod u odnosima između zemalja socijalizma i narodne demokratije, kao i radničkih pokreta u svijetu, metod je dogovaranja i međusobnog uvjeravanja. Suprotna sredstva i metodi mogu samo da slabe međunarodni radnički pokret i front socijalizma i demokracije u cjelini.

Idejnopolitička podloga za međusobno zbližavanje i postepeno ujedinjavanje zemalja socijalističkog svijeta jeste marksizam-lenjinizam, čiju zastavu Komunistička partija Jugoslavije ponosno nosi i razvija.

Komunistička partija Jugoslavije i njen Centralni komitet na čelu s drugom Titom i nova Jugoslavija uvijek su se pridržavali ovih principa marksizma-lenjinizma u idejnopolitičkoj borbi i na djelu. Mi ćemo se i dalje boriti za njihovo puno ostvarenje. To je naš zavjet Velikom oktobru.«

Nikola Sekulić piše o petogodišnjici II zasedanja AVNOJ-a. Dušan Brkić govori o socijalističkom preobražaju poljoprivrede i o našem zadrugarstvu, ističući značajne rezultate koji su postignuti u NR Hrvatskoj. Milan Nožinić takođe razmatra jedan problem koji je duboko povezan sa životom na našem selu: »O radu u osnovnim partijskim organizacijama na selu«. Marijan Cvetković iznosi u svom članku veoma zanimljive podatke o razvitku industrije u Hrvatskoj. Iz članka saznajemo da je na početku ovoga veka Hrvatska imala svega 362 preduzeća obrtno-industriskoga tipa koja su zapošljavala preko 10 radnika. Razvitak industrije poslije Prvog imperijalističkog rata ostvaren je snažnim prodorom stranog kapitala koji je Jugoslaviju pretvarao u svoju koloniju. Udeo stranog kapitala u industriskim akcionarnim društvima Hrvatske iznosio je uoči Drugog svetskog rata 69%.

U rubrici »Prikazi i bilješke« doneti su osvrti povodom desetogodišnjice izlaska »Istorije SKP (b)« i povodom Osnivačkog kongresa KP Crne Gore.

Časopis objavljuje kao prvi dokumenat iz istorije Komunističke partije Hrvatske Rezoluciju I konferencije KPH održane sredinom leta 1940 godine u Dubravi, kraj Zagreba.

Očekujemo da će »Socijalistički front« u sledećim brojevima objaviti i članke koji će razrađivati kulturno-umetničku i naučnu problematiku, a kojih u prvom broju nema. Objavljivanjem članaka iz te oblasti časopis će odgovoriti na većinu problema koje postavlja naše novo društvo na putu ka socijalizmu.

S.

Prvi broj časopisa „CRVENA ZVEZDA“

Izišao je iz štampe prvi broj časopisa »Crvena zvezda«, organa Glavnog odbora Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata. U ovom broju časopis donosi sledeći sadržaj: Uz prvi broj »Crvene zvezde«; R. Čolaković: Značaj Petog kongresa Komunističke partije Jugoslavije; O. Karabegović: Rad i razvitak Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata; B. Šiljegović: Prikupljanje dokumentarnog materijala iz narodnooslobodilačkog pokreta; N. Kovačević: Naši iseljenici za novu Jugoslaviju; T. Mladenović: Na pruzi (pesma); V. Popović: Predvojnička obuka i naši zadaci; V. V.: Istoriske pobede Narodne armije Kine; B. P.: Održan je Drugi kongres RVIJ; Materijali sa osnivačkih kongresa Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata u Makedoniji i Sloveniji; Dopisi iz organizacija; Iz zaključaka sa sastanka sekretara zemaljskih odbora Saveza boraca NOR.

Redakcioni odbor časopisa: Puniša Perović (odgovorni urednik), Velimir Stojnić, Velibor Gligorić, Čedomir Minderović, Josip Cazi, Milko Goršić i Veselinka Malinska.

Savetovanje mladih pisaca - početnika Makedonije

U Skoplju je, na inicijativu Zemaljskog veća Narodne omladine Makedonije i Društva književnika Makedonije, održano prvo savetovanje mladih pisaca-početnika Makedonije. Savetovanju su pored pisaca-početnika Makedonije prisustvovali i pretstavnici mladih književnika bratskih republika: Srbije, Hrvatske i Slovenije, pretstavnici Zemaljskog veća Narodne omladine Makedonije i članovi i kandidati Društva književnika Makedonije. Savetovanje je pozdravio i ministar prosvete Dimče Mire.

Na dnevnom redu savetovanja bili su referati Slavka Janevskog: »O razvitku i ulozi mladih pisaca«; Dimitra Mitreva: »O razvitku makedonske literature do danas«, i Blaže Koneskog: »O makedonskom književnom jeziku«.

Konstatovano je da mladim književnicima dosada nije ukazivana onolika pomoć, kolika je bila moguća i potrebna. Mladi pisci bili su, uglavnom, ostavljeni sebi samima, a to je uslovljavalo i njihova lutanja u književnom radu i opasnost da padnu u veće principijelne greške. Osim nekih gradskih kružoka i kružoka po školama, može se reći da se do danas nisu našle ni primenile nove forme u radu s mladim književnicima. Zbog toga je na savetovanju odlučeno da se ubuduće pojača rad sa piscima-početnicima, koordinira rad kružoka, organizuju književne večeri sa diskusijom i slično. Kao centralno pitanje postavilo se pitanje izdavanja omladinskog časopisa. Zemaljsko veće Narodne omladine Makedonije i Društvo književnika Makedonije omogućiće izlaženje ovog časopisa, čiji će cilj biti da okupi oko sebe najmlađe radnike na književnom polju i da pomogne njihovom razvitku. Izdavanju omladinskog časopisa pristupiće se uskoro.

U diskusiji po referatu Dimitra Mitreva istaknuti su rezultati onog što je do danas stvoreno u mladoj makedonskoj književnosti, ukazalo se na uspehe i propuste u stvaralaštvu starijih drugova i ocrtao se put kojim je prošla mlada makedonska književnost do danas.

Mladi pisci uzeli su živog učešća i u diskusiji povodom referata Blaže Koneskog o makedonskom književnom jeziku. ističući veliku važnost upornog rada na jeziku, čijim razvitkom će i mlada makedonska literatura dobiti širi i bogatiji zamah.

Na kraju savetovanja mladi pisci-početnici iz Skoplja i unutrašnjosti čitali su svoje radove. Čitanje je bilo propraćeno diskusijom u kojoj je uzeo učešća veliki broj omladinaca.

CENTAR DEČJE SLUŽBE U NIŠU

Prilikom pionirskih proslava krajem ove godine u Nišu, pored ostalih ustanova, posetila sam i pionirsku bolnicu sa dispanserom, koja se nalazi u glavnoj ulici, u kući gde je ranije bio smešten jedan privatni sanatorijum.

Rukovodioca ustanove, doktora Jordana Tomića, zatekla sam gde sastavlja budžet za 1949 godinu, zatvoren u nekom malom sobičku, u društvu sa jednim od pretstavnika higijenskog zavoda u Nišu.

— Maštam o budžetu, — dočekao me je. — Ali verujem da će mi se ova mašta ostvariti, kao i ranija da steknemo ovde, u Nišu, ovakvu ustanovu.

Pre nego što smo pošli da je razgledamo, ispričao mi je kratku istoriju i uzroke njenog postanka. U toku dvadeset godina, između ratova, Niš nije imao dečjeg odeljenja u bolnici. Postojao je samo dečji dispanser. Tek posle oslobođenja, od 1945 godine, u niškoj državnoj bolnici otvoreno je dečje odeljenje, sa svega osamnaest postelja. To je već značilo izvestan uspeh. Ove godine, kad je izvršena nacionalizacija privatnog sanatorijuma, zgrada je iskorišćena za ustanovu u kojoj je i dečje bolničko odeljenje, i dečji dispanser kao i zbiralište ženskog mleka za odojčad.

— Sada čovek s bolesnim detetom više ne luta. Ide pravo ovamo. Nikad neću zaboraviti, — ispričao je zatim, — nešto što sam doživeo u jednoj našoj palanci pre rata. Pred veče u zabačenoj uličici stajala su volovska kola pred ordinacijom dečjeg lekara koji »više nije primao«, pa prema tome nije bio ni kod kuće. Dečjeg dispansera varošica nije imala, niti dečjeg odeljenja u bolnici. Otac s bolesnim detetom stajao je kao zaluđen. Kuda da se [illegible]e? Morao je vratiti dete kući, da [illegible]žda još u putu izgubi. A i kad [illegible]ser postoji, posle podne ne radi. [illegible]ima dečje odeljenje u bolnici, [illegible] da bolesnik stigne noću, [illegible]uran dečji lekar, i eto o-[illegible]ija.

Cela jugo-istočna Srbija, kako je objasnio doktor Tomić dalje, bila je do ove godine bez određene ustanove gde bi se moglo obratiti ako je u pitanju zdravlje ili bolest detinja. Doktor Tomić je na moju molbu pošao da mi pokaže šta je sve stvoreno dosad u ovom smislu. U belom bolničkom mantilu ušla sam u dečje bolničko odeljenje. Ono bi moglo primiti još postelja, zasad ima još neiskorišćenog prostora, ali, i ovoliko snabdeveno, ono, u procentima izraženo, ima 150% više postelja nego ranije u državnoj bolnici. (Sada ih je pedeset, a u bolnici je bilo osamnaest). Ministarstvo zdravlja N. R. S. udruženo sa gradskim odborom izvršiće nabavku potrebnog materijala, kao što je i opravilo stari sanatorijum i snabdelo ustanovu ovim što već ima.

Sa radošću čoveka koji se i sam troši u izgrađivanju jedne ustanove dr Tomić je otvarao redom vrata pregledaonice, rentgenske sobe, ležaonica. Došli smo najzad u odaju gde sam ugledala desetak žena u belim mantilima, potpuno zdravih, zauzetih nekim svojim poslom, pletivom ili čitanjem. Tu je bilo puno zbijenih postelja. Svetlost je padala posredno, kroz prozor na hodniku. Na moje laičko čuđenje Tomić je odgovorio s osmehom:

— To su majke bolesne odojčadi koje ovde imamo. Želimo da ta deca imaju mleko na koje su navikla, a kaku su žene sa sela, moraju ovde stanovati doklegod su im i deca ovde. Soba vidite, nije svetla, u nju ne bismo mogli staviti bolesnike, i u nedostatku bolje dali smo je majkama. Iskorišćujemo zasad svaki prostor: i mali i taman.

I zbilja je to tako bilo. Prostor proglašen za zbiralište ženskog mleka, gde mora da bude stalna hladovina, gde ne treba svetlosti, stvoren je od sobička koji inače u bolnici ne bi ni za šta drugo mogao biti. Starinski raspored kuće, razni hodničići, male pojedinačne sobe, omogućio je rukovodiocu da tuberkuloznu decu odvoji od druge, da stvori izolovane sobe za akutne zarazne slučajeve, da odeljenje gde se stavlja hrana takođe usami i za rentgen nađe zgodan mračan prostor (koji kao bolnička soba ne bi mogao biti). Tako se pokazalo da dobra volja, invencija, nužda, koja, kako narod veli, zakon menja, mogu od obične zgrade iz prošlog veka stvoriti modernu zdravstvenu ustanovu.

— Sad, dakle, vidite zašto objedinjujemo sve dečje ustanove u jednu — zaključio je doktor Tomić. Radeći zajedno imamo, prvo, veći učinak rada. Nas dva specijalista ovde iskorišćujemo za lečenje dece i lekare kod nas koji tek specijaliziraju, što inače ne bismo mogli, da su u nekoj ustanovi odvojenoj od naše. Druga korist objedinjenja je, kako sam vam rekao, što nema onog lutanja, ni lekarskog ni roditeljskog. Svaki lekar iz jugoistočne Srbije, usamljen možda negde i trenutno bespomoćan kad je u pitanju dete, obraća se nama za pomoć i savet, naime zna odmah gde treba da se obrati. A posle, kad stvorimo kadrove, nastaće, razume se, opet decentralizacija koja je mogućna samo kad je zdravstvena služba razvijenija.

Posle bolničkog dela ustanove posetili smo dispanser, to jest preveo me je preko dvorišta u zgradu gde smo zatekli roditelje s decom dovedenom na pregled.

— Vidite, ovo su vrata na koja se ulazi u dečju bolnicu, rekao je. Ovuda većinom imamo priliv tuberkulozne dece, ali naiđemo često i na druge bolesti i bolesnike koji se odmah moraju ostaviti u bolnici. Znači, lekar dispansera, kolega Atanacković, i ja, ne bavi se samo preventivnom službom, nego i kurativnom. To znači, čim ovde svršimo posao, trčimo u bolnički deo zgrade i nastavimo lečenje, uzimamo u postupak slučajeve koje smo toga dana dobili. Ali ni tu ne prestaje sva naša služba. Mi rukovodimo jaslama, vrtićima, koji su kao ustanove za zdravu decu, naravno, odvojeni. Naša ustanova je, dakle, centar celokupne dečje službe u Nišu i okolini.

Zainteresovala me je treća zgrada u dvorištu koja se uveliko opravlja.

— E, to je opet jedna naša mašta, koja će se uskoro pretvoriti u stvarnost. Hodite sa mnom.

Došli smo opet tamo gde sam ga bila zatekla da izrađuje predlog budžeta. Iz skice za predlog izvadio je hartiju na čijem je zaglavlju stajalo »Internat za kursistkinje«, kao da je taj još neovereni dokumenat trelalo da me uveri da se mašta o internatu mora ispuniti.

— Eto, tu stoji zapisano koliko treba da nas stane internat koji smo naumili dogodine da smestimo u onoj zgradi što se opravlja. Na kurs ćemo pozvati učiteljice sa sela i aktivistkinje. One će ovde biti upućene da raspoznaju simptome glavnih dečjih bolesti, da bi u slučaju nemogućnosti kontakta sa lekarem mogle dati prvi savet. One će biti veza između nas i naroda. Majke po našim selima ostavljene su uglavnom same sebi, jer dečjih lekara u Jugoslaviji ima manje nego drugih, a naročito po selima. Dužnost kursistkinja biće i ispitivanje uslova života dece u selu, njihove ishrane, odevanja, stanbenih uslova.

Da bi se smanjila smrtnost dece po gradovima, ova ustanova namenjena deci, pored ostalih mera, zamišlja uskoro da ostvari i farmu koja će obezbediti sveže, zdravo mleko i gradskoj deci. Isto tako ona ima nameru da razgrana i obogati zbiralište ženskog mleka za odojčad u bolnici. Ona najbolje moguće nagrađuje majke koje su voljne i mogu da dadu svoje mleko za bolesnu decu, tumačeći im društveni i moralni značaj toga.

Kad smo svršili razgovor, već je bilo vreme kad obično prestaje rad u dispanserima, ali je dečji dispanser još radio.

— Mi celog dana ne zatvaramo »dućan«, kako vidite. Ne može se desiti da neko dođe, a da nemamo mogućnosti da mu ukažemo pomoć. Narodna vlast nam je omogućila da ovde, u Nišu, imamo dečju službu kakvu smo dosad imali samo na klinikama, i mi svaki trenutak vremena dajemo da se ona usavrši.

Desanka MAKSIMOVIĆ

ČITAOCI I REVIZORI ŠTAMPE

U prošlom broju »Književnih novina« istaknuto je da mnogi revizori ne poklanjaju dovoljno pažnje rasturanju naše štampe i ne trude se da zadovolje potrebe čitalaca, tako da zbog njihove nemarnosti i birokratskog rada mnogi čitaoci nemaju prilike da u svome mestu kupe »Književne novine«. U mnogim mestima, gde se revizori, do sada nisu trudili da zadovolje potrebe čitalaca, omladinski aktivi pristupili su, često samoinicijativno, prikupljanju pretplate u svojim školama, i tako dokazali da svuda, pa i u manjim mestima, »Književne novine« nalaze svoju čitalačku publiku.

U Vlasotincima, na primer, revizor »Književnih novina« primao je po deset primeraka lista. On je skoro godinu dana prodavao svega po pet komada od svakog broja, ne izveštavajući o tome administraciju lista; tek posle deset meseci javio je da ima 55 neprodatih brojeva, a zatim je i potpuno obustavio prodaju lista. Na početku ove školske godine, međutim, »Književne novine« dobile su pismo od nastavnice Anđe Popović, u kome nas izveštava da je među profesorima i učenicima Nepotpune mešovite gimnazije u Vlasotincima prikupila 310 pretplatnika za »Književne novine«.

Ovaj primer rečito govori koliko je dragocena saradnja revizora lista, ako sa ljubavlju i odgovornošću pristupaju svome poslu, koliko je značajna i odgovorna njihova uloga u kulturnom podizanju naroda. Primer vlasotinačke gimnazije pokazuje, takođe, sa koliko ljubavi i interesovanja naša omladina prati izlaženje »Književnih novina«. U pismima, koja nastavnici i učenici srednjih škola upućuju redakciji lista, vidi se da su mnogi članci objavljeni u »Književnim novinama«, a naročito oni koji su posvećeni našem kulturnom nasleđu i drugim književno-teoretskim pitanjima, bili od velike koristi u njihovom školskom radu.

U nekim školama kao što su Mešovita gimnazija u Somboru, Srednjotehnička škola u Zrenjaninu, Gimnazija u Valjevu, Ekonomski tehnikum u Splitu, Gimnazija u Prilepu i druge škole koje do sada imaju najveći broj pretplatnika i gde omladinski aktivi i nastavnici ulažu najviše truda da rasture našu štampu, »Književne novine« stekle su već danas znatnog udela u kulturnom uzdizanju naše omladine. Ipak, omladinski aktivi i nastavnici, koji su preuzeli revizorski posao, ne ulažu svi podjednako truda pri rasturanju lista. Teško je, na primer, objasniti slučaj da Prva muška realna gimnazija u Sarajevu prima 200 primeraka »Književnih novina«, dok Prva ženska gimnazija u istom mestu dobija svega 12 primeraka, drukčije, nego nedovoljnim zalaganjem omladinske organizacije i nezainteresovanošću nastavnika za pitanja književnosti i kulture. Drukčije se ne bi moglo objasniti da Nepotpuna gimnazija u Vlasotincima, na primer, ima 310 pretplatnika, dok Šesta muška i Druga mešovita gimnazija u Beogradu primaju samo 10 odnosno 17 primeraka lista. (Objašnjenje da je u Beogradu lakše kupiti list na ulici — nije dovoljno)

Primeri koje smo naveli pokazuju da kod naše omladine svuda postoji podjednaka želja da se preko naše štampe upozna sa pitanjima književnosti i kulture; od inicijative i zalaganja omladinske organizacije i školskih vlasti jedino zavisi da se poneke očigledne nesrazmere u rasturanju lista uklone.

M.

BIBLIOGRAFIJA

Ivo Andrić: **Nove pripovetke.** Zbirka sadrži dvadeset pripovedaka nastalih osim jedne, u vremenu od 1944 do 1948 godine. »Savremena književnost Južnih Slovena«, Izdanje »Kulture«, Beograd, 1948. Cena 56 dinara.

Mihailo Lalić: **Izvidnica. Pripovijetke.** Tri pripovetke u ovoj zbirci obrađuju teme iz Prvog svetskog rata, a jedna iz radničkog pokreta; u ostalima obrađeni su motivi iz narodnooslobodilačke borbe. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 46 dinara.

Branimir Ćosić: **Pripovetke.** Ove pripovetke jednog od istaknutih predratnih pisaca, autora romana »Pokošeno polje« daju sliku moralne bede vladajućih slojeva i mučnog života radnog sveta u predratnom kapitalističkom društvu. »Savremeni jugoslovenski pisci«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 25 dinara (broširano) i 38 dinara (povezano).

Fjodor Kravčenko: **Porodica Naljivajko.** U ovom romanu iz života Ukrajine u vreme Otadžbinskog rata prikazana je borbenost, požrtvovanost i veličina ukrajinskih ljudi. »Sovjetska knjiga«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 84,50 dinara.

Tihon Sjonuškin: **Alitet odlazi u Planine.** U ovom romanu o ljudima Čukotskog Poluostrva, jednog od najudaljenijih delova Sovjetskog Saveza, prikazani su novi odnosi i nov život koji su sovjetski ljudi uspostavili u jednoj zaostaloj i dotada bezdušno eksploatisanoj zemlji. »Sovjetska knjiga«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 84 dinara.

Šandor Gergelj: **Vitezovi i heroji.** Zbirka pripovedaka istaknutog mađarskog pisca i antifašističkog borca, s tematikom iz društvenih borbi u Mađarskoj pod Hortijevim režimom. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 30 dinara.

Risto Tošović: **Stihovi sa Košura.** Zbirka pesama mladog bosanskog pisca. Izdanje »Svjetlosti«, Sarajevo, 1948. Cena 40 dinara.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara,
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 647.